

VILNIUS UNIVERSITY

Daiva
VELIČKAITĖ

Public Interest and the Conditions for its Implementation in the Field of Architecture

SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences
Law S 001

VILNIUS 2019

This dissertation was written between 2013 and 2018 in Vilnius University. The research was supported by Research Council of Lithuania.

Academic supervisor – Prof. Dr. Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001)

This doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Dissertation Defence Panel:

Chairman – prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001)

Nariai:

Prof. dr. Egidijus Šileikis (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001);

Doc. dr. Vigita Vėbraitė (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001);

Prof. dr. Birutė Pranevičienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – S 001);

Prof. dr. Bernard Hubeau (Antwerp University, Social Sciences, Law – S 001).

Dissertation will be defended at the session of Defence council on 4th of November 2019, at 11.00 p.m. in Kazimiero Leono Sapiegos (302) auditorium of the Faculty of Law of Vilnius University.

Address: Saulėtekio av. 9, LT–10222, Vilnius, Lithuania.

The Summary of the Doctoral Dissertation was sent out on 4 October, 2019.

The Doctoral Dissertation is available for review at Vilnius University Library and Vilnius University website: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Daiva
VELIČKAITĖ

Viešasis interesas ir jo įgyvendinimo sąlygos architektūros srityje

DAKTARO DISERTACIJOS SANTRAUKA

Socialiniai mokslai
Teisė S 001

VILNIUS 2019

Disertacija rengta 2013–2018 metais Vilniaus universitete.
Mokslinius tyrimus rėmė Lietuvos mokslo taryba.

Mokslinė vadovė – doc. dr. Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė
(Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001).

Gynimo taryba:

Pirmininkas – prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001)

Nariai:

Prof. dr. Egidijus Šileikis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001);

Doc. dr. Vigita Vėbraitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001);

Prof. dr. Birutė Pranevičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001);

Prof. dr. Bernard Hubeau (Antverpeno universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2019 m. lapkričio 4 d. 11.00 val. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Kazimiero Leono Sapiegos (302) auditorijoje.

Adresas: Saulėtekio al. 9, LT–10222, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2019 m. spalio 4 d.

Disertaciją galima peržiūrėti (institucijų turinčių doktorantūros teisę pavadinimai pagal abėcėlę) bibliotekose ir VU interneto svetainėje adresu: <https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius>.

CONTENTS

1. RELEVANCE AND PROBLEMS OF THE RESEARCH.....	6
2. SUBJECT, OBJECTIVE AND TASKS OF THE RESEARCH.	12
3. SCIENTIFIC NOVELTY OF THE RESEARCH, ITS THEORETICAL AND PRACTICAL IMPORTANCE.....	17
4. HYPOTHESIS AND STATEMENTS TO BE DEFENDED.....	23
5. METHODS OF THE RESEARCH.....	24
6. SOURCES OF THE RESEARCH.....	24
7. STRUCTURE OF THE THESIS.....	27
8. CONCLUSIONS.....	29
9. LIST OF PUBLICATIONS OF THE AUTHOR.....	31
10. LIST OF PRESENTATIONS OF THE AUTHOR AT INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES.....	31
11. INFORMATION ABOUT THE AUTHOR.....	32
12. VIEŠASIS INTERESAS IR JO ĮGYVENDINIMO SĄLYGOS ARCHITEKTŪROS SRITYJE (REZIUME).....	33
12.1. Tyrimo aktualumas ir problematika	33
12.2. Tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai.....	39
12.3. Tyrimo naujumas, jo teorinė ir praktinė reikšmė.....	43
12.4. Hipotezė ir ginamieji teiginiai	49
12.5. Tyrimo metodai	50
12.6. Tyrimo šaltiniai	51
12.7. Diseracijos struktūra.....	57
12.8. Išvados	55
13. AUTORĖS PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	57
14. PRANEŠIMŲ TARPTAUTINĖSE MOKSLINĖSE KONFERENCIJOSE SĄRAŠAS.....	57
15. INFORMACIJA APIE AUTOREŲ	58

1. RELEVANCE AND PROBLEMS OF THE RESEARCH

“The applicants’ wishes for buildings to be built according to their tastes and preferences are understandable and logical in domestic terms, but the interests of these applicants are not guaranteed or protected by law. The increase in the environmental factors mentioned could only be prohibited if it exceeds the limits laid down by the threshold norms,” the court motivated its decision to dismiss a complaint on the construction of a block of flats initiated in the area of single-dwelling residential houses in 2006¹.

At first sight, the court’s reasoning sounds justified – if the right arises from an interest in society and is a tool for securing it², the restriction enshrined in the laws is like an arbitrator – an agreement, the adherence to which allows to avoid conflicts, unjustified restrictions on human rights and freedoms, safeguarding some interests and not violating others. The doctrine of the restriction of human rights and freedoms also refers to the laws – it is there that the restrictions of human rights and freedoms, which must also comply with other conditions specified by the Constitutional Court and the ECtHR, must be enshrined³. However, another question arises simultaneously, namely: what should be considered as the “threshold norms” specified by the court, which could define the boundaries of

¹ Supreme Administrative Court of Lithuania. *Decision of 19 August 2006 in the civil proceedings No. A¹⁴-1240/06.*

² POSNER, R. A. *Jurisprudence problems.* Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 16.

³ The Constitutional Court has pointed out that, under the Constitution, constitutional rights and freedoms may be restricted provided that the following conditions are met: 1) this is done by the law, 2) the restrictions are necessary in a democratic society for the protection of the rights and freedoms of other persons and the values enshrined in the Constitution, as well as constitutionally important objectives; 3) restrictions do not deny the nature and essence of the rights and freedoms, 4) the constitutional principle of proportionality is applied. Constitutional Court. *Decision of 13 June 2002.*

interests to be protected, in this case, in building the environment? Are these only specific quantified rules (distances, quantities, amount) determined by the state, or also the so-called open or evaluative norms, certain qualitative criteria? Or do the boundaries of the interests represented and defended by law in general need not be defined by any legal requirements? Perhaps it suffices that such interests actually exist and are not in conflict with constitutional values, to be represented and defended?

These questions become relevant in the context of the matters advocated in the case by the applicants – their right to a healthy environment that has been identified by the Constitutional Court as a prerequisite for a dignified life and for exercising many other constitutional rights⁴. Their complaint was also related to human health, landscape protection and social welfare⁵. Thus, the boundary for interest to be protected established by the court (referred to as “statutory limit norms enshrined in the laws”) became the essential backbone of its decision and the basis for dismissing the complaint of the residents relating to the implementation of a healthy environment and other constitutional values.

The Constitutional Court has emphasized that the state, while performing its functions, must act in the public interest⁶, moreover – that the purpose of the state is to guarantee the public interest⁷ and that its implementation is one of the key prerequisites for the existence and development of the society itself⁸. The main tool used by the state for this purpose (also known as a social engineering tool,

⁴ Constitutional Court. *Decision of 2 September 2009*.

⁵ The residents based their complaint on increasing transport flows in the streets of the block that were not adapted for such intensity, changing social climate, disruption of the urban structure, damage to the established landscape, etc.

⁶ Constitutional Court. *Decision of 4 March 2003*.

⁷ Constitutional Court. *Decisions of 30 December 2003, 13 December 2004, 29 December 2004, 8 July 2005, 16 January 2006*.

⁸ Constitutional Court. *Decisions of 6 May 1997, 13 May 2005*.

a way through the law to seek the welfare of the nation⁹) is legal regulation, and one of the fundamental principles of legislation is efficiency, which means that all possible alternatives to legal regulation must be evaluated in the process of drafting, and the best of them is chosen; the legislation must contain the instruments that are most efficient and cost-effective in achieving the regulatory objective¹⁰. Thus, the relationship between the constitutional objectives of the state and the legal regulation of the field of architecture, and, more precisely, the question whether the established regulation is in conformity with the objectives of the Constitution and whether it helps to ensure them, has drawn up substantive guidelines of the research.

Formation of the environment, which includes the development of functional, spatial and visually perceived artistic structures, urban complexes and landscape solutions, is called architecture¹¹. Architectural relations in Lithuania are regulated not only by the special Law on Architecture, but also by many other laws and secondary legislation¹². Architecture is one of the spheres of public relations, the importance whereof is emphasised both by

⁹ Constitutional Court. *Decision of 18 October 2000*.

¹⁰ Republic of Lithuania Law on Legislative Framework, Article 3 part 2. *Official Gazette*, 22-09-2012, No. 110-5564.

¹¹ Republic of Lithuania Law on Architecture, Article 2 part 3. *Register of Legislation*, 19-06-2017, No. 2017-10247; Vilnius Regional Administrative Court. *Decision in the administrative case dated 22 December 2014 No. I-9719-463/2014*.

¹² From 2017, the main law governing architectural relations is the Law on Architecture, but the issues of architecture as a functional, spatial formation of the environment are covered by many other laws, such as the Law on Spatial Planning, Construction, Real Heritage, Protected Areas, Greenery, Land, Environmental Protection, Environmental Impact Assessment of Planned Economic Activities, State Supervision of Spatial Planning and Construction, the Chamber of Architects, Copyright and Related Rights, Public Procurement and other, all whereof are outlined in more detail in secondary legislation.

international¹³ as well as national¹⁴ legislation. Based on the significance of this field, the profession of architect is recognised as a regulated profession – a profession whose services are important not only for the client but also for the public¹⁵. A representative survey carried out in 2014 showed that the living environment is important or rather important to as many as 91% of population¹⁶. Thus, the state (its legislative and executive powers, as well as the courts) have the task of guaranteeing the public interest in this area, but the common social and legal conflicts call into question whether the sufficient condition has been drawn to the development of high quality, harmonious environment representing the public interests in both legislative and law enforcement processes.

Despite the broad definition of architecture that encompasses any form of human environment, the extremely small number of cases of the defence of public interest that include the concept of architecture also evokes the consideration of whether the public interest in architecture is missing, it is not defended or whether it's defence

¹³ Directive No. 2005/36/EC of 7 September 20 of the European Parliament and of the Council on the recognition of professional qualifications, p. 22. *OL L 255*, 2005 9 30; Council resolution No. 2001/C73/04 of 12 February 2001 on the quality of architecture in urban and rural environments, *OL C 73*, 2001 3 6; Council conclusions No. 2008/C319/05 of 13 December 2008 on architecture: contribution of culture to sustainable development. *OL C 319*, 2008 12 13.

¹⁴ Ruling No 554 of the Government of the Republic of Lithuania of 18 May 2005 “On the Approval of the Description of the trends of architectural policy of the Republic of Lithuania”. *Official Gazette*, 2005, No 64-2302; Ruling No 643 of 3 June 2009 of the Government of the Republic of Lithuania “On the Approval of the Concept of the Law on Architecture of the Republic of Lithuania”. *Official Gazette*, 1992, No 22-652.

¹⁵ Directive No. 2005/36/EU of the European Parliament and of the Council <...>.

¹⁶ Survey of Lithuanian Population, 2014 [interactive. Accessed on 02-01-2018]. Internet access: <http://www.architekturomai.lt/wp-content/uploads/B258-2014-09-architektura-ataskaita_su-foto.pdf>.

initiatives do not reach the court¹⁷. It is also noteworthy that in cases where the concept of architecture is used, it is much more often found in the reasoning of the claimant (applicant) than in the argumentation of the court judgment¹⁸. While the mere non-use of the notion of public relations does not in itself constitute an unprotected general public interest in that area, however, in some sense it illustrates the attention of the courts to the problem of architecture and to the analysis of its content when dealing with environmental disputes.

The interviewed experts in the field of architecture directly argue that they do not see the possibility of “defending the quality of architecture in court, as the court will rather use some formal legal norm having nothing in common with the quality of architecture, than analyse the content of the problem thoroughly”¹⁹. Importantly, such an assessment of the architectural experts surveyed is not related to a lack of confidence in law – 13 out of 15 surveyed experts expressed general confidence in legal regulation as a means of safeguarding public interest, but only 2 of them saw legal regulation as a means of ensuring architectural quality. An even greater difference emerged in the assessment of the judicial activities – all of the experts interviewed acknowledged the significance of the courts

¹⁷ In 2015 a comprehensive public interest identification analysis carried out by the Lithuanian Institute of Law analysed 836 court decisions, however, the field of architecture was not distinguished, and the word “architecture” was only used twice and only in conjunction to the word “heritage”. BELIŪNIENĖ, L., et al. *Problem of public interest recognition in the Lithuanian law: criteria and priorities*. Vilnius, 2015.

¹⁸ According to the information of *IS Infolex*, in the practice of the SCL the concept of “architecture” was used in 346 cases (excluding the titles of documents referred to in the Law on Construction), but it was not used in the reasoning part in any of them. In the case law of the Supreme Administrative Court of Lithuania, the term is used more often – in 1448 cases, whereof in the reasoning part the concept of architecture is used in 410 cases (excluding the names of documents and institutions).

¹⁹ Architectural Expert Survey, 2015 [manuscript]. Personal archive.

for society, but none of them saw the opportunity to “defend the quality of architecture” in court²⁰. These data indicate that the borderline between objectives important for the society and the actual conditions created by law to achieve them is quite vast and deserves further study.

The issues of public interest implementation addressed in the dissertation research are relevant also in the general context of changes in the society and legal developments of the country. The analysis of the existing legal regulation in the area of architecture has identified examples of the still living socialist legal tradition of the subject, which are manifested by the features uncharacteristic to Western legal tradition: decision-making based solely on the institution’s will and opinion, disproportionate interference in private relations between persons, requirements with attributes of paternalism and normativism (etatism), etc.²¹ The social function of law – whether the law is perceived as a measure of public self-government and social engineering or as a means of imposing the sovereign’s will on the population – is an important criterion for separating the aforementioned legal traditions²², therefore, the focus of the law to the actual interests of the society and the conditions created and defence of their implementation may be a certain stepping stones in the assessment of the ongoing change of attitudes to the law²³. Knowing that it may take years to erase traces of the legal tradition even if it has been declared “dead and buried”²⁴, and

²⁰ Architectural Expert Survey <...>.

²¹ BAKŠIENĖ, D. Examples of the Socialist Legal Tradition in Contemporary Legal Regulation of Construction Relations, *Jurisprudence*, 2016, vol. 23 (1), p. 73-88.

²² KÜRIS, E., et al. *Crisis, Rule of Law and Human Rights*. Šiauliai: AB Titnagas, 2015, p. XIII.

²³ UZELAC, A. Survival of the Third Legal Tradition? *Supreme Court Law Review*, 2010, vol. 49.

²⁴ KÖTZ, H. Preface to the Third Edition. From: ZWEIGERT, K; KÖTZ, H. *Introduction to Comparative Law*, 3rd edition, 1998. Note: Translation

that the legal tradition does not change abruptly²⁵, – it exists as long as the legal consciousness a priori accepts certain claims as true²⁶, and one generation of people may not be enough²⁷, to establish the legal mentality, as it needs to combat the inertia of thinking, the proliferation of stereotypes, it is possible to foresee that the examination of the actual public interests in local law which express the values protected and defended by the Constitution, but not necessarily detailed in legal acts, may be relevant for a long time, and the arising problems may require even more investigation.

2. SUBJECT, OBJECTIVE AND TASKS OF THE RESEARCH

The subject of this dissertation research is the conditions created by the legal regulation in place in Lithuania for the implementation of the public interest in the field of architecture in which architects, their service recipients, legislation, public administration entities and courts operate.

The aim of the research is to determine whether the legal regulation in the field of architecture in Lithuania, given its nature and the specificities of regulated public relations, enables the public interest to be implemented and defended.

Tasks of the research:

of the issue of a quoted book of 1996 is published in Lithuania, where the tradition of socialist law is presented as one of the traditions of law, without questioning its disappearance: ZWEIGERT, K.; KOTZ H. *Introduction to Comparative Law*. Translated from German by D. GEČIENĖ, V. NEKROŠIUS. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 67.

²⁵ MANKO, R. Survival of the Socialist Legal Tradition? *A Polish Perspective*. *Comparative Law Review*, 2013, 4, p. 1–28.

²⁶ MACHOVENKO, J. *The Modern and Post-Modern Paradigm of Legal History Science*. *Teisė*, 2012, vol. 83, p. 7–17.

²⁷ KŪRIS, E. Rule of Law, Diversity of Legal Systems and the Tradition of Western Legislation. From GLENDON M. A.; GORDON M.W.; OSAKWE C. *Western Legal Tradition*. Vilnius: Pradai, 1993, p. XVI.

1) To describe the content of the public interest in the field of architecture and, taking into account its specificity, to identify the essential principles of legal regulation in this field.

2) To analyse the legal regulation in the field of architecture enshrined in the legal acts applicable in Lithuania, to evaluate the conditions of implementation of the public interest.

3) To analyse the main requirements of judicial review of court judgments in the field of architecture and case law, to evaluate conditions of protection of the violated public interests.

The boundaries of the object of research are defined on the basis of the aforementioned concept of architecture, which encompasses functional, spatial and visually perceived artistic formation of structures, urban complexes and landscapes²⁸, therefore, the research is not limited to the analysis of the special Law on Architecture adopted in 2017, but includes other laws regulating, among other things, the relations of architecture: Laws on Spatial Planning, Construction, Heritage Protection, Plantations, Land, Environmental Protection and other – insofar as their provisions are related to the functional, spatial formation of the environment. Accordingly, the analysis of the case law includes the examination of the cases related to spatial planning, construction, immovable cultural heritage and other environmental issues.

The examination of the object described is based on general provisions of administrative law, with a focus on the nature of specific public relations, which must be evaluated in both legislative and legal implementation processes in order to create the appropriate conditions for the implementation of the public interest. The research also analyses some private law institutes (copyright, architectural contests), having close links with public law and the implementation of the public interest, because individual administrative decisions are taken in their implementation process, violations in their field

²⁸ Law on Architecture, Article 2 Part 3.

constitute the basis for initiating disciplinary cases, their regulation arises from the objectives of safeguarding the public interest, etc.

The research simultaneously uses the concepts of “public interest” and “society interests”. Although they are essentially synonymous²⁹ in the case law of the Constitutional Court, and the notion of public interest also covers the individual’s interests³⁰, but the dissertation investigation also takes into account that in legal doctrine “public interest” is often regarded as a certain special legal category perceived separately from subjective rights³¹, even relating to the values enshrined in and protected by the Constitution. In this research, by avoiding unjustified opposition of personal interests and the public interest, in cases when there is no need to emphasise the special legal regulation for public interest, the concept of the “interests of society” is used more often, however, without expanding its content, i.e. only by covering the interests which reflect and express the fundamental values of society which are enshrined, protected and defended by the Constitution³².

While analysing the legal regulation of architecture, issues of material and procedural nature are analysed alongside, including aspects relevant to the achievement of the purpose of the research. The research is conducted in the context of the national law, including international legal acts in force in Lithuania, as well as relevant international case law. The examination of the conditions of implementation of the public interest focuses on the existing legal regulation in the field of architecture, but taking into account the significant developments that have taken place in recent years: the

²⁹ Constitutional Court. *Decision of 23 November 2007*.

³⁰ Constitutional Court. *Decision of 21 September 2006*.

³¹ KRIVKA, E. The Problem of Public Interest in Civil Procedure Law. *Jurisprudencija*, 2007, vol. 10(100).

³² This is how the content of the public interest is defined in the constitutional doctrine. Constitutional Court. *Decision of 21 September 2006*.

adoption of a special Law on Architecture, the establishment of a full-fledged professional self-government of architects³³ etc., together with the analysis of the preconditions for these changes, and discussion previously applicable requirements.

Legal regulation is widely understood in the research as part of the operation of law, describing not only the statutory provisions but also the impact of law on the behaviour and activities of entities³⁴. The research recognises that people's behaviour can be influenced not only by law, but also by moral attitudes, religious beliefs, economic or other benefits, fear and other factors³⁵. At the same time, however, it is considered that law is able to create conditions for a targeted manifestation of non-judicial measures, particularly as regards the factors relevant to the area under consideration, such as professional ethics and liability, recognition of the creator, transparency of decisions etc. These issues also come under the subject of the research as they are affected by law.

In assessing the established regulation, the official constitutional doctrine defining the essential requirements for legal regulation itself is followed. The Constitutional Court has noted that the legal regulation established in legal acts must be clear, understandable, non-contradictory, its wording must be precise, the consistency and internal coherence of the legal system must be ensured, and the legal acts must not contain provisions differently regulating the same public relations³⁶. Statutory requirements must be based on general provisions (rules of law and principles) that can be applied to all the

³³ Republic of Lithuania Law amending Articles 1, 2, 3, 4, 11 and repealing Article 18 of the Law No. X-914 on the Chamber of Architects. Register of Legislation, 09-11-2016, No. 2016-26508.

³⁴ VANSEVIČIUS, S. *Theory of State and Law*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 192.

³⁵ BAUBLYS, L., et al. *Introduction to Legal Theory*. Vilnius: MES Publishing House, 2012, p. 188.

³⁶ Constitutional Court. *Decisions of 13 December 2004, 16 January 2006, 16 December 2013*.

entities covered by the relevant legal relations; differentiated legal regulation must be based only on objective differences in the position of the public relations subjects regulated by the respective legal acts; the legal regulation of public relations must respect the requirements of natural justice, which include, inter alia, the need to ensure equality of persons to the law, court and state institutions or officials³⁷. The legal regulation limiting the personal rights and freedoms must be such as to create the preconditions for assessing the individual situation of each individual and, taking into account all relevant circumstances, to individualise the specific restrictive measures applicable to that person³⁸.

The dissertation research assumes that the regulation of certain public relations requires knowing and validating their nature³⁹, since only in such a case can the objectives of expediency, proportionality, respect for human rights and freedoms, effectiveness and other legislative principles⁴⁰ the implemented and the well-being of society can be ensured. In this context, the research covers not only legal issues but also certain aspects of architecture, urban planning, sociology, and psychology. Such interdisciplinary nature of research allows not only to analyze the rules established in legal acts, but also to evaluate their manifestation, and the content of the public interests being implemented and defended.

³⁷ Constitutional Court. *Decision of 28 May 2010*.

³⁸ Constitutional Court. *Decision of 7 July 2011*.

³⁹ The Constitutional Court has emphasised that the right of the state to regulate economic activity, enshrined in Article 46 (3) of the Constitution, creates constitutional preconditions to issue laws that answer to the condition of the national economy, diversity and changes in economic and social life. Constitutional Court. *Decision of 18 October 2006*.

⁴⁰ Law on Legislative Framework, Article 3 Part 2.

3. SCIENTIFIC NOVELTY OF THE RESEARCH, ITS THEORETICAL AND PRACTICAL IMPORTANCE

No research was found containing targeted examination of the legal regulation of architecture and the conditions it creates for the implementation of the public interest, neither in the scientific works of Lithuania nor those of other countries. Although the issues of public interest and their protection are covered in various types of literature, but a certain divergence of research can be observed in the publications of Lithuanian and foreign authors, possibly due to the interdisciplinary nature of the topic. Academics in the field of law are more focused on the issues of judicial defence in the area of public interest and private interests in spatial planning (E. Klimas, A. Brazdeikis⁴¹, B. Pranevičienė, K. Mikalauskaitė-Šostakienė⁴²), without aiming at a thorough examination of the value aspects of the content of these categories, or mainly analysing them within the scope of established and applied legal regulation. Special non-legal literature mainly addresses the issue of the social significance of architecture (L. Stickells⁴³, N. Ellin⁴⁴, J. Vanagas⁴⁵), its impact on human health and other values of society (P. Naes⁴⁶, M. Gibson, H.

⁴¹ KLIMAS, E.; BRAZDEIKIS, A. Protection of the Public Interest in Spatial Planning. In *Protection of the Public Interest: Towards a Balanced Approach*. Vilnius: Vilnius University, 2013, p. 118-139.

⁴² PRANEVIČIENĖ, B.; MIKALAUŠKAITĖ-ŠOSTAKIENĖ, K. Ensuring the Principles of Legal Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Spatial Planning Process. *Jurisprudencija*, 2012, vol. 19 (2), p. 643-656.

⁴³ STICKELLS, L. The Right To The City: Rethinking Architecture's Social Significance. *Architectural Theory Review*, 2011, vol. 16 (3), p. 213-227.

⁴⁴ ELLIN, N. What is good urbanism? *Journal of Architecture and Urbanism*, 2012, vol. 36(4), p. 247-251.

⁴⁵ VANAGAS, J. *Fundamentals of Urban Sociology*. Vilnius, 1996.

⁴⁶ NAESS, P. Urban Form, Sustainability and Health: The Case of Greater Oslo. *European Planning Studies*, 2004, vol. 22 (7), p. 1524-1543.

Thomson⁴⁷, A. L. Dannenberg⁴⁸, I. Genytė, A. Juozulynas⁴⁹), the importance of evaluation of local culture, environmental features and societal needs (A. Ode, M. S. Tveit, G. Fry⁵⁰, H. Ozguner⁵¹, M. O. Gurel⁵², J. McGaw, A. Pieris, E. Potter⁵³, D. J. Stobbelaar, B. Pedrolì⁵⁴, J. Markevičienė⁵⁵), however, the problems of legal regulation of this relationship are not investigated. Works on architectural regulation deal mainly with the issues of entry into the profession (acquisition of the right of practising as an architect), contractual relations, civil liability, insurance⁵⁶.

The works on the principle of sustainable development performed by scholars of law and other fields are important for the dissertation

⁴⁷ GIBSON, M.; THOMSON, H. et. al. Understanding the Psychosocial Impacts of Housing Type: Qualitative Evidence from a Housing and Regeneration Intervention. *Housing Studies*, 2011, vol. 26 (4), p. 555-573.

⁴⁸ DANNENBERG, A. L., et al. The Impact of Community Design and Land-Use Choices on Public Health: A Scientific Research Agenda. *American Journal of Public Health*, 2003, vol. 93(9).

⁴⁹ GENYTĖ, I.; JUOZULYNAS, A. Aspects of Public Health and Architectural Identity. *Health Sciences*. 2011, vol. 5, p. 44–47.

⁵⁰ ODE, A.; TVEIT M. S.; FRY, G. Capturing Landscape Visual Character Using Indicators: Touching Base with Landscape Aesthetic Theory. *Landscape Research*, 2008, vol. 33 (1), p. 89-117.

⁵¹ OZGUNER, H. Cultural Differences in Attitudes towards Urban Parks and Green Spaces. *Landscape Research*, 2011, vol. 36 (5), p. 599-620.

⁵² GUREL M. O. Domestic Arrangements: The Maid's Room in the Ataköy Apartment Blocks, Istanbul, Turkey. *Journal of Architectural Education*, 2012, vol. 66 (1), p. 115-126.

⁵³ MCGAW J.; PIERIS, A.; POTTER, E. Indigenous Place-Making in the City: Dispossessions, Occupations and Implications for Cultural Architecture. *Architectural Theory Review*, 2011, vol. 16 (3), p. 296-311.

⁵⁴ STOBBELAAR, D. J.; PEDROLI, B. Perspectives on Landscape Identity: A Conceptual Challenge. *Landscape Research*, 2011, vol. 36 (3), p. 321-339.

⁵⁵ MARKEVIČIENĖ J. The spirit of the place – the problem of (re)creating. *Journal of Architecture and Urbanism*, 2012, vol. 36 (1), p. 73-81.

⁵⁶ VAN GULIJK, S. *European Architect Law. Towards a New Design*. Apeldoorn-Antwerpen, 2009.

research (L. Meškys⁵⁷, E. Klimas, A. Brazdeikis⁵⁸, A. Monkevičius⁵⁹, P. Juškevičius, M. Burinskienė, G. M. Paliulis, K. Gaučė⁶⁰, A. Z. Khan, K. Allacker⁶¹, J. Blewit, D. Harvey, P. Newman⁶² et al.), however, they also do not comprehensively assess the conditions created by legal regulation for the fulfilment of the public interest in the content of sustainable development.

The concept of public interest relevant to the research has been studied by many authors representing other fields of law as well as science in Lithuania (E. Laužikas⁶³, V. Mikelėnas⁶⁴, V. Nekrošius⁶⁵, E. Kūris⁶⁶, E. Šileikis⁶⁷, J. Gumbis⁶⁸, E. Krivka⁶⁹, A. Driukas, V.

⁵⁷ MEŠKYS, L. *The Need for Transformation of the Object of Environmental Law in the Context of Sustainable Development Ideology. From Evolution of Public Law: De Jure and De Facto Issues*. Study of science. Vilnius: MES publishing house, 2013; MEŠKYS, L. Importance of Environmental Measures in Pursuit for Sustainable Development Goals. *Jurisprudencija*, 2008, vol. 10(112); MEŠKYS, L. Liability of a Legal Entity in the Field of Environmental Protection: Efficiency Issues in the Implementation of environmental Objectives. *Jurisprudencija*, 2008, vol. 3(105).

⁵⁸ KLIMAS, E. *Commentary on the Law on Spatial Planning of the Republic of Lithuania*. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2017; KLIMAS E.; BRAZDEIKIS A., Public <...>.

⁵⁹ MONKEVIČIUS A., et al. *Environmental Law*. Vilnius: Justitia, 2011.

⁶⁰ JUŠKEVIČIUS, P., et al. *Urbanism: Processes, Problems, Planning, Development*. Vilnius: Technika, 2013.

⁶¹ KHAN, A.Z.; ALLACKER, K. *Architecture and Sustainability: Critical Perspectives for Integrated Design*. Leuven: ACCO Uitgeverij, 2015.

⁶² BLEWIT, J. (ed.) *Sustainable Development. Critical Concepts in the Environment*. Volume I-IV. London: Routledge, 2014.

⁶³ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Law of Civil Procedure*. Vilnius: Justitia, 2003.

⁶⁴ MIKELĖNIENĖ, D; MIKELĖNAS, V. *Judicial proceedings: interpretation and application aspects of law*. Vilnius: Justitia, 1999.

⁶⁵ NEKROŠIUS, V. Defending the public Interest in Civil Proceedings and the Doctrine of the Constitutional Court. *Jurisprudencija*, 2012, vol. 19(3).

⁶⁶ KŪRIS, E. Public Interest: Legislative and Constitutional Jurisprudence. *Notariatas*, 2012, vol. 13.

Valančius⁷⁰, U. Trumpulis⁷¹, E. Monkevičius⁷², A. Mackonis⁷³, A. Brazdeikis, J. Lankelis, E. Klimas⁷⁴, V. Gečaitė⁷⁵, D. Korsakaitė⁷⁶, E.

⁶⁷ ŠILEIKIS, E. Public Interest and Legitimate Expectations in the Financing of Political Parties: General and Specific Aspects. *Teisės problemos*, 2015, vol. 1(87); ŠILEIKIS, E. The Principle of Legitimate Expectation and the Jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2010, vol. 3; ŠILEIKIS, E. Municipal Law: Topical Issues of Interpretation and Implementation. *Teisė*, 2002, vol. 42.

⁶⁸ GUMBIS, J. Public Interest: Problem of Conceptualisation. *Socialiniai mokslai*, 2006, vol. 1(51); GUMBIS, J. Changes in Social Phenomena and Their Conceptualisation: International and National Contexts. *Socialiniai mokslai*, 2006, vol. 1(51).

⁶⁹ KRIVKA, E. Protection of the Public Interest in the New Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania. *Jurisprudencija*, 2003, vol. 37; KRIVKA, E. Problem of Public Interest in Civil Procedure Law. *Jurisprudencija*, 2007, vol. 10(100); KRIVKA, E. Problems in the Regulation of Public Interest Advocacy in Civil Proceedings. *Jurisprudencija*, 2008, vol. 2(104); KRIVKA, E. *Defending the Public Interest in Civil Proceedings*: Monograph. Vilnius, 2009.

⁷⁰ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civil Procedure: Theory and Practice*. Vilnius: Legal Information Centre, 2005.

⁷¹ TRUMPULIS, U. Diversity of Concepts of public Interest and their Assessment. *Social Science Studies*, 2010, vol. 4 (8); TRUMPULIS, U. Human Individual Interests as a Basis for the Public Interest. *Social Science Studies*, 2010, vol. 2 (6); TRUMPULIS, U. *The Public Interest Category in Administrative Law*. Doctoral dissertation, Social Sciences (Law 01 S). Vilnius: Mykolas Romeris University, 2011.

⁷² MONKEVIČIUS, E. The Problem of Defence of Public Interest in Protection Disputes. *Social Science Studies*, 2009, vol. 1 (1).

⁷³ MACKONIS, A. An Individualistic Content Analysis of the Concept of Public Interest. *Teisės problemos*, 2009, vol. 2(64).

⁷⁴ KLIMAS, E.; LANKELIS, J. Determination of the Public Interest – Objective Criteria. *Jurisprudencija*, 2014, vol. 21(1); KLIMAS, E.; BRAZDEIKIS, A. Public <...>.

⁷⁵ GEČAITĖ, V. Concept of Public Interest in Civil Proceedings. *Justitia*, 2006, vol. 2.

⁷⁶ KORSAKAITĖ, D. Public Interest in Terms of State Regulation: Analysis and Formation of the Concept. *Ekonomika*, 2006, vol. 76.

Staniūnas⁷⁷, L. Beliūnienė, M. Burnytė, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Krivka, M. Lankauskas, R. Latvelė, R. Matulionytė⁷⁸). The scientific doctrine of human rights is also relevant in defining the scope and composition of the values to be examined (T. Birmontienė⁷⁹, E. Jarašiūnas⁸⁰, D. Jočienė, K. Čilinskas⁸¹, I. Žvaigždiniene⁸²), however, these works do not analyse specific issues in the field of architecture, nor do they distinguish between the content and specifics of the public interest pursued in the field of environmental design.

The lack of interdisciplinary research described in Lithuania was partially attempted to fill by the interdisciplinary scientific-practical conference initiated in 2014 by the Lithuanian Chamber of Architects and held annually with the Faculty of Architecture of Vilnius Gediminas Technical University⁸³. However, in the absence of more attention from lawyers, these publications mainly focused on the analysis of the content of architectural relationships and their significance, without deeper investigation of the issues of legal regulation.

⁷⁷ STANIŪNAS, E. On the Issue of the Definition of Public Interest in the Urban Development of Lithuania. *Urbanistika ir architektūra*, 2008, vol. 32(4).

⁷⁸ BELIŪNIENĖ, L., et al. *Public <...>*.

⁷⁹ BIRMONTIENĖ T., et al., *Constitutional Law of Lithuania* (2 ed.). Vilnius, 2002; BIRMONTIENĖ T. Contemporary Trends in the Constitutional Doctrine of Human Rights. *Constitutional Jurisprudence*. 2007, vol. 1, p. 202-225.

⁸⁰ JARAŠIŪNAS E. Constitutional Control: A Few Thoughts on the Human Rights Dimension. *Constitutional Jurisprudence*. 2009, vol. 4.

⁸¹ JOČIENĖ D.; ČILINSKAS K. *Problems of Human Rights Protection in International and Lithuanian Law*. Vilnius, 2004.

⁸² ŽVAIGŽDINIENĖ, I. Environmental Protection in the Context of Human Rights. *Right*. 2011, vol. 78.

⁸³ Collections of scientific articles: *Architecture quality criteria*. Vilnius: Technika, 2015; *Architectural quality assurance measures*. Vilnius: Technika, 2017.

It is noteworthy that the lack of research on the true values of architecture is also highlighted in the works of foreign scholars⁸⁴. The lack of research of the topic was also confirmed during the expert discussions at the University of Antwerp⁸⁵. Thus, at the academic level, a fundamental lack of a broader approach to the public interest in architecture and its effective enforcement through legal means can be recognised, which is expected to be at least partially filled by the dissertation research presented, and its results.

The need for systematic research work in the field of legal regulation in architecture also arises in practice. It was especially evident in the drafting of the new Law on Architecture in Lithuania, which defined specific legal regulatory measures. Some of the shortcomings of this already adopted law are also presented in the dissertation. Similar problems of theoretical access are encountered in the regulation of other architecture-related areas – spatial planning, construction, protection of immovable cultural heritage, etc. Thus, the dissertation research, which identifies the essential principles of the implementation of public interest in the field of architecture and shortcomings of the existing legal regulation, has the potential to directly contribute to the improvement of the legal regulation of architecture and related fields.

The need for academic work on legal regulation of architecture is also noticeable in case law, in revealing the content of defended interests, in analysing and evaluating the existing relationships and the essence of disputes arising in them. In this respect, it is also expected that the data provided in the dissertation research will be useful to the courts in resolving disputes in the field of architecture.

⁸⁴ VOLKER, L. *Deciding about Design Quality. Value Judgments and Decision Making in the Selection of Architects by Public Clients under European Tendering Regulations*. Leiden: Sidestone Press, 2010.

⁸⁵ Seminar „Architecture and Aesthetics as Public Interest Concerns in Urban Planning Law: Perspectives from Different Legal Traditions“, University of Antwerp, 2015.

Moreover, this study could help architects and legal practitioners to better understand the legal framework and objectives of architecture.

4. HYPOTHESIS AND STATEMENTS TO BE DEFENDED

The research hypothesizes that in Lithuania, when regulating architectural relations and implementing the established regulation, the interests protected by law are mostly derived from the will of the legislator enshrined in specific legal norms, but not from the interests that are actually present in society and express constitutional values. Legal regulation in the field of architecture, which does not correspond to the nature of these public relations, cannot create conditions for ensuring the public interest.

Defended statements:

1) The significance of architecture for society and the specifics of its relations are underrepresented in the legal regulation of architecture in Lithuania to date. The legal regulation in this area is unjustifiably focused towards the development of normative requirements for architectural objects and control of their implementation, however, with too little attention paid to the makers of decisions important of the society and their decision-making procedures that would ensure conditions of knowing, implementing public interest, and, in particular, aligning them with each other.

2) Evaluative norms and special architecture knowledge of decision-makers are not considered sufficient basis for administrative decisions. Non-recognition of public interest defined by evaluative rules also prevails in procedural law and case-law. The initiation and enforcement of judicial review of public administration decisions does not exploit the possibilities of architectural expertise.

3) The Law on Architecture of 2017 has strengthened the requirements for architectural objects, decision-makers and their decision-making procedures to provide statutory guarantees that the public interest in architecture will be safeguarded. However, the fundamental shortcomings of this law do not allow to suggest that

the purpose of its development has been achieved, therefore, in the absence of guarantees of public interest at its implementation stage, it is not possible to consider preconditions for attributing architectural judgments to judgments which desirability is not assessed by a court and where the court merely verifies that the procedures laid down in the law have been properly implemented and that the decision-makers have not exceeded their competence.

5. METHODS OF THE RESEARCH

In view of the scarcity of scientific literature in the field concerned, the research focuses on systematic and comparative analysis research methods to measure, compare and combine data in different areas. The legal regulation of architecture is investigated as part of the legal system, by assessing its relation to other elements of this system. Another method – teleological – is used in the research in analysing the expediency of the legal regulation in question and the manifestation of general legal objectives in the field under consideration.

In addition to the above, other research methods are used: document analysis – to define the concepts, to analyse the sources of law, their content, entities acting and their competence; linguistic – sources are analysed in grammatical, semantics and other aspects; critical analysis – identifying weaknesses and advantages of legal regulation of architecture, dysfunctions of implementation and defence of public interest, possible causes of their occurrence; empirical – collecting knowledge about the real interests that exist in society, conducting a survey of architects and society, analysing and summarising the data collected.

6. SOURCES OF THE RESEARCH

In the absence of an opportunity to analyse works of a similar nature, the research is based on the academic literature on the related legal

and other issues by structuring the data it contains. Because of the selected object of research, national and international legislation and related material – explanatory memoranda, conclusions, etc. – account for a large part of the sources.

The Constitutional Court doctrine, as well as other national and international case-law, plays an important role in the research in evaluating the legal regulation. As specific architectural issues are almost not explicitly addressed in it, the research is mostly based on the case law of the Constitutional Court and other courts in the areas of environmental protection, spatial planning, and construction. The doctrine formed by the Constitutional Court is also followed when examining general issues of legislation, the concept of the public interest, conditions of restriction of human rights and freedoms and other issues relevant to the work.

In pursuit of research objectives related to the economic, ecological, social, and cultural interests inherent in society, the study also relies on sociological and statistical studies, as well as on public opinion reflecting on real public interest. The research uses empirical data collected from the following surveys:

1) Survey of architectural experts in the interview process (qualitative research). The survey was conducted by the author of the dissertation from 2 July 2015 to 4 September 2015. A total 5 winners of the National Prize for Culture and Art, 5 chief architects of municipalities, 5 winners of architectural competitions were interviewed in a semi-structured survey. A total of 15 experts were interviewed. Survey method – face-to-face interview (directly, in terms of time and place). Interview material in the form of audio recordings and abridgments is stored in the personal archive.

2) Survey of Lithuanian residents “Lithuanian residents about environment and housing”. The survey was commissioned by the Lithuanian Chamber of Architects and performed by “Baltijos Tyrimai”, a Lithuanian and British market and public opinion survey Company, on September 10-17, 2014. A total of 1,100 Lithuanian residents aged 15 and over were interviewed at 133 selection points.

Survey method – personal interview at respondent’s home. The results of the survey are published on the Chamber’s website⁸⁶.

3) The survey of chief architects of Lithuanian municipalities. The survey was conducted by the Chamber on 5 and 17 September 2014. A total 60 questionnaires were distributed to direct respondents’ service addresses (to all municipalities) and 31 responses were received. Survey method – interactive questionnaire survey. The results of the survey are published on the Chamber’s website⁸⁷.

4) Survey of Lithuanian architects. The survey was conducted by the Chamber on December 1-15, 2011. A total 200 survey questionnaires were distributed to direct addresses of respondents, 139 respondent answers were received, including 120 certified architects, 13 non-certified architects, 6 previously certified architects with expired certificates. Survey method – interactive questionnaire survey. The results of the survey are published on the Chamber’s website⁸⁸.

The dissertation research is also based on other sociological and statistical data published in other research as well as accessible on the website of Statistics Lithuania⁸⁹. The sources of this data are indicated in the footnotes and in the list of sources.

⁸⁶ Survey of Lithuanian Population, 2014 [interactive. Accessed on 02-01-2018]. Internet access: <http://www.architekturmiai.lt/wp-content/uploads/B258-2014-09-architektura-ataskaita_su-foto.pdf>.

⁸⁷ Survey of municipal chief architects, 2014 [interactive. Accessed: 02-05-2015]. Internet access: <<http://www.architekturmiai.lt/pages/lt/apklauso.php>>.

⁸⁸ Architects survey, 2011 [interactive. Accessed on 04-12-2017]. Internet access: <<http://www.architekturmiai.lt/kita-veikla/apklauso/>>.

⁸⁹ Information from Statistics Lithuania [interactive, accessed on 04-01-2018]. Internet access: <<https://osp.stat.gov.lt>>.

7. STRUCTURE OF THE DISSERTATION

The dissertation consists of three parts: the preparatory part, the part on the conditions of implementation of the public interest and the part on the conditions of defence of the violated public interest, treating their defence as a special form of the implementation of the public interest and therefore analysed separately.

The first part *“Public interest in the field of architecture”* is dedicated to the peculiarities of architectural relationships. First of all, this section describes the broad concept of architecture currently recognized in Lithuania. The scope and content of society’s inherent economic, ecological, social, and cultural interests pursued in the field of architecture itself are also discussed in this section of the research. It also describes the characteristics of architecture as a public relation, highlighting their specificity, actual both to legal regulation and its implementation.

Evaluating the content and boundaries of the public interest pursued in the field of architecture, its definitions given in the laws are introduced, the constitutionality of such regulation is questioned, an overview of how the interests pursued by law are understood in different theories of law is presented, and the relationship between the individual and the public interest is examined.

In the second part of the research *“Conditions for the implementation of the public interest defined by the legal regulation of architecture”*, considering that not all architectural solutions developed require administrative decisions, the conditions of the implementation of the public interest are examined separately in their broad sense, including the development of those solutions, and in administrative law, in the context of administrative decision-making. Taking into account the peculiarities of architectural relations discussed in the research, this part contains the assessment as to whether the legal regulation established in Lithuania creates conditions for the implementation of public interests and in particular – in reconciling them.

Legal regulation is analysed in the following respects by assessing its main directions: requirements for architectural objects, decision-makers and decision-making procedures. The analysis of the requirements for objects includes the essential architectural quality criteria established in legal acts and other normative requirements. With regard to entities, first of all, the legal status of architects and certified architects is investigated. This part also examines the role of other influencers in the processes under consideration, including conditions for public information and involvement. When analysing the procedures governing the design of architectural solutions, the requirements for spatial planning, design proposals, design of structures, architectural tendering processes, respectively, and conditions for the adoption of administrative decisions in these proceedings are evaluated. This part of the research also analyses the architect's activity supervision procedures.

In the third part "*Key aspects of defending the public interest in court*" the research examines the conditions for initiating court proceedings, the legal regulation of transfer of special knowledge, the criteria for recognizing a breach of public interest, limitations of judicial review evaluating whether conditions are currently in place to defend the public interest in architecture.

By adhering to the provision that the public interest consists of harmonized individual and societal and state interests, and without seeking a strict distinction between violated individual rights and violated public interest, on the contrary, considering their defense as having essentially the same purpose, the final third part of the investigation deals with the main aspects of the conditions of the defense of the public interest both in disputes concerning the violation of the rights of individuals and in cases concerning the protection of the public interest.

In addition, the third part covers the analysis of the use of pre-litigation tools in the field of architecture, describing the issues of the legal status of pre-litigation dispute resolution bodies and their decisions, as well as the recent significant change in legal regulation

of mediation in Lithuania. Given the flexibility of these tools, the potential use of expertise, and the possibilities of finding a specific solution specifically tailored for the situation, it is considered that the wider use of these instruments would be beneficial in the field of implementation of public interest in architecture.

The dissertation is completed with the conclusions summarising its results.

8. CONCLUSIONS

1) The public interest in architecture involves the realization and, in particular, the balancing of many of the economic, ecological, social and cultural interests of society, and the nature of these public relations occur, in particular, in individual local conditions and analysis of user needs, professional input and responsibility of architects. However, Lithuanian legislation does not reflect this nature: by not ensuring that decisions important to public interest are taken by qualified persons with responsibility constraints, by not providing for the necessary amount of effective and impartial public interest analysis and their coordination procedures, by unduly prioritising the interests of the builder, adhering to excessive regulatory trains, secondary legislation often raises serious doubts about violations of the principles of the priority of the rule of law. Currently, the legal regulation of architecture does not create conditions for the implementation of the constitutional duty of the state to guarantee the public interest.

2) Most of the public interest pursued in the field of architecture can only be expressed by abstract norms of an evaluative nature, and the absence of a specific norm does not mean that there is no interest to be protected. However, there are frequent cases in administrative law and case law where only the interest identified by a specific rule of law is protected. This is manifested by the qualification requirements not imposed on public administration entities, the narrow competence of the chief municipal architects, and the lack of

availability of timely expert assessment. Judicial review does not ensure the proper use of specialist architectural knowledge in the initiation and litigation of cases. Case law predominantly contains a rulings with environmental issues that are not defined by specific norms are unjustifiably left outside the scope of judicial review or objective evidence is required to prove facts which are acknowledged as well known.

3) The legislator's ambition to strengthen the requirements for architectural objects, decision-makers and their admission procedures, adopted by the Law on Architecture in 2017, providing guarantees that the public interest in the field of architecture will be guaranteed, can be welcomed. However, although marking a significant change in the Lithuanian law, this law was not harmonized with other laws, its adoption did not correct the flaws of other legal acts, did not address the problems of acquiring qualification and responsibility of architects, did not provide sufficient timely procedures to allow for coherent decision-making in the particular situation. The fundamental shortcomings of the environmental design procedures currently laid down in the Law on Architecture and other laws do not constitute assumptions for the attribution of decisions taken in the field of architecture to the advisability of issues outside the scope of judicial review.

9. LIST OF THE AUTHOR'S PUBLICATIONS

1. BAKŠIENĖ, D. Significance of Trust and Prerequisites for its Creation in the Process of Expert Evaluation of Architecture. From *Architectural Quality Assurance Measures*. Collection of scientific articles. Vilnius: Technika, 2017.
2. BAKŠIENĖ, D. Examples of the Socialist Law Tradition in Modern Legal Regulation of Construction Relations. *Jurisprudencija*, 2016, No. 23(1).
3. BAKŠIENĖ, D. Legal Regulation of Architectural Quality Criteria: Need and Stability is. From *Quality Criteria of Architecture*. Collection of scientific articles. Vilnius: Technika, 2015.
4. LASTAUSKIENĖ, G.; BAKŠIENĖ D. The Problem of Protection of Public Interest in the Spatial Planning Process. *Teisė*, 2015, No. 96.
5. BAKŠIENĖ, D.; MATVEJENKAITĖ, K. Measures for Quality Assurance in Architecture in the Framework of Legal Regulation of Public Procurement. *Journal of Architecture and Urbanism*, 2013, vol. 37(2).

10. LIST OF PRESENTATIONS AT INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES

1. "The Importance of the Cognition of Social Relations in Defining and Implementing Their Legal Regulation" at the 4th international conference of PhD students and young law researchers "*Interdisciplinary Approach to Law in Modern Social Context*". 2016.
2. "Legal Aspects of the Public Interest Implementation in the Field of Architecture" at the seminar organised by the University of Antwerp "*Architecture and Aesthetics as Public Interest Concerns in Urban Planning Law: Perspectives from Different Legal Traditions*". 2015.

11. INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Daiva Veličkaitė (formerly Bakšienė) was born in 1975 in Biržai.

Education:

1993 – Secondary education at Biržai Secondary School No. 1

1999 – Bachelor of Architecture at Vilnius Gediminas Technical University

2008 – Master in Architecture at Vilnius Gediminas Technical University

2012 – Completed unified law studies at Vilnius University

2018 – Completed doctoral studies at Vilnius University

Qualifications:

2003 – Qualification certificate of architect

2012 – Included in the list of Lithuanian forensic experts

Internships

2015 – Traineeship at the Faculty of Law, University of Antwerp

Lecturer's experience

Since 2012 – lectures on construction law at continuing professional development courses for architects, civil servant training, seminars

Work experience:

Since 2019 – Director, Archlegis Public Enterprise

2016-2019 – President of the Lithuanian Chamber of Architects

2013-2016 – Lawyer, Vice-President of the Lithuanian Chamber of Architects

2005-2019 – Director, Project Manager, Forensic Expert at Architektūros Projektų Valdymas ir Konsultacijos UAB

2010-2013 – Consultant at Kairevičius Juzikis law firm

2005-2007 – Director of Administration at the Lithuanian Union of Architects

2004-2005 – Construction project manager, Viltekta UAB

1999-2004 – Director, Architect, VKAS UAB

12. VIEŠASIS INTERESAS IR JO ĮGYVENDINIMO SĄLYGOS ARCHITEKTŪROS SRITYJE (REZIUME)

12.1 Tyrimo aktualumas ir problematika

„Pareiškėjų norai, kad aplink būtų statomi jų skonį ir pageidavimus atitinkantys pastatai, yra suprantami ir logiškai buitine prasme, tačiau šių pareiškėjų interesų negarantuoja ir negina įstatymas. Nurodytų aplinkos veiksmų išaugimas galėtų būti draudžiamas tik tuo atveju, kai tai viršytų teisės aktuose įtvirtintas ribines normas“, – šiais teiginiais 2006 metais teismas motyvavo savo sprendimą atmesti gyventojų skundą dėl vienbučių gyvenamųjų namų kvartale inicijuotos daugiabučio pastato statybos⁹⁰.

Iš pirmo žvilgsnio teismo argumentacija pagrįsta – jei teisė kyla iš visuomenėje glūdinčio intereso ir yra jo užtikrinimo įrankis⁹¹, tai teisės aktuose įtvirtintas ribojimas yra lyg arbitras – susitarimas, kurio laikantis galima išvengti konflikto, nepagrįstų žmogaus teisių ir laisvių suvaržymų, vienu interesų užtikrinimo ir kitų nepažeidimo. Žmogaus teisių ir laisvių ribojimo doktrina taip pat nukreipia į įstatymus – būtent juose turi būti įtvirtinami žmogaus teisių ir laisvių ribojimai, privalantys atitikti ir kitas Konstitucinio Teismo bei EŽTT įvardytas sąlygas⁹². Tačiau kartu kyla ir kitas klausimas – kas turėtų būti laikoma teismo nurodytomis „ribinėmis normomis“, kurias

⁹⁰ LVAT. 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴-1240/06.

⁹¹ POSNER, R. A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 16.

⁹² Konstitucinis Teismas nurodė, kad pagal Konstituciją riboti konstitucines teises ir laisves galima, jeigu laikomasi šių sąlygų: 1) tai daroma įstatymu; 2) ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; 3) ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; 4) yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo. Konstitucinis Teismas. 2002 m. birželio 13 d. nutarimas.

galėtų apibrėžti gintinų interesų ribas, šiuo atveju formuojant aplinką? Ar tik konkrečios, matematinę išraišką turinčios valstybės nustatytos teisės normos (atstumai, kiekiai, dydžiai), ar ir vadinamosios atvirosios arba vertinamosios normos – tam tikri kokybiniai kriterijai? O gal teisės atstovaujамų ir ginamų interesų ribos apskritai neprivalo būti apibrėžiamos jokiais teisės aktų reikalavimais? Gal tokiems interesams atstovauti ir ginti užtenka, kad jie faktiškai egzistuotų ir neprieštarautų konstitucinėms vertybėms?

Šie klausimai tampa svarbūs įvertinus tai, ką nurodytoje byloje bandė ginti pareiškėjai – savo teisę į sveiką aplinką, kurią Konstitucinis Teismas yra įvardijęs būtinąja oraus gyvenimo ir naudojimosi daugeliu kitų konstitucinių teisių sąlyga⁹³. Taip pat jų skundas buvo siejamas su žmogaus sveikata, kraštovaizdžio apsauga, socialine gerove⁹⁴. Taigi teismo nubrėžta gintinų interesų riba (įvardyta kaip „teisės aktuose įtvirtintos ribinės normos“) tapo esmine jo sprendimo atrama ir pagrindu atmesti gyventojų skundą, susijusį su sveikos aplinkos ir kitų konstitucinių vertybių įgyvendinimu.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad valstybė, vykdydama savo funkcijas, turi veikti visuomenės interesais⁹⁵, dar labiau – kad valstybės paskirtis yra garantuoti viešąjį interesą⁹⁶ ir kad jo įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų⁹⁷. Pagrindinė šiam tikslui valstybės

⁹³ Konstitucinis Teismas. 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas.

⁹⁴ Gyventojai savo skundą grindė didėjančiais transporto srutais tam nepritaikytose kvartalo gatvėse, besikeičiančiu socialiniu klimatu, kvartalo urbanistinės struktūros ardymu, susiformavusio kraštovaizdžio žalojimu ir kt. Plačiau apie šią bylą žr. 3.2.1 skyriuje.

⁹⁵ Konstitucinis Teismas. 2003 m. kovo 4 d. nutarimas.

⁹⁶ Konstitucinis Teismas. 2003 m. gruodžio 30 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2005 m. liepos 8 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai.

⁹⁷ Konstitucinis Teismas. 1997 m. gegužės 6 d., 2005 m. gegužės 13 d. nutarimai.

naudojama priemonė (dar vadinama socialinės inžinerijos priemone, būdu per teisę siekti tautos gerovės⁹⁸) yra teisinis reguliavimas, o vienas iš esminių teisėkūros principų yra efektyvumas, kuris reiškia, kad rengiant teisės akto projektą turi būti įvertinamos visos galimos teisinio reguliavimo alternatyvos ir pasirenkama geriausia iš jų, teisės akte turi būti įtvirtinamos veiksmingiausiai ir ekonomiškiausiai teisinio reguliavimo tikslą leisiančios pasiekti priemonės⁹⁹. Taigi konstitucinių valstybės tikslų ir architektūros srities teisinio reguliavimo santykis, o dar tiksliau – klausimas, ar nustatytas reguliavimas atitinka Konstitucijos keliamus tikslus ir ar padeda juos užtikrinti, ir nubrėžė esmines tyrimo gaires.

Aplinkos formavimas, apimantis funkcinių, erdvinių ir vizualiai suvokiamų meninių statinių, urbanistinių kompleksų ir kraštovaizdžio sprendinių kūrimą, vadinamas architektūra¹⁰⁰. Architektūros santykiai Lietuvoje reguliuojami ne tik specialiu Architektūros įstatymu, bet ir daugeliu kitų įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų¹⁰¹. Architektūra – viena iš visuomeninių santykių sričių, kurios reikšmę pabrėžia tiek tarptautiniai¹⁰², tiek nacionaliniai¹⁰³

⁹⁸ Konstitucinis Teismas. 2000 m. spalio 18 d. nutarimas.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, 3 str. 2 d. *Valstybės žinios*, 2012-09-22, Nr. 110-5564.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos architektūros įstatymas, 2 str. 3 d. *Teisės aktų registras*, 2017-06-19, Nr. 2017-10247; VAAT. 2014 m. gruodžio 22 d. *sprendimas administracinėje byloje Nr. I-9719-463/2014*.

¹⁰¹ Pagrindinis architektūros santykius reguliuojantis įstatymas nuo 2017 m. yra Architektūros įstatymas, tačiau architektūros kaip funkcinio, erdvinio aplinkos formavimo klausimai patenka ir į daugelį kitų įstatymų – Teritorijų planavimo, Statybos, Nekilnojamojo kultūros paveldo, Saugomų teritorijų, Želdynų, Žemės, Aplinkos apsaugos, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo, Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros, Architektūrų rūmų, Autorių teisių ir gretutinių teisių, Viešųjų pirkimų ir kitus įstatymus, detalizuojamus daugelyje poįstatyminių teisės aktų.

¹⁰² 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo, OL L 255, 2005 9 30, p. 22; 2001 m. vasario 12 d. Tarybos rezoliucija 2001/C73/04 dėl

teisės aktai. Remiantis šios srities reikšmingumu, architekto profesija pripažįstama reglamentuojama profesija – profesija, kurios atstovų teikiamos paslaugos yra svarbios ne tik klientui, bet ir visuomenei¹⁰⁴. 2014 m. atlikta reprezentatyvi apklausa parodė, kad net 91 proc. gyventojų yra labai svarbi arba greičiau svarbi aplinka, kurioje jie gyvena¹⁰⁵. Taigi valstybei (jos įstatymų leidžiamajai ir vykdomajai valdžiai, taip pat teismams) tenka užduotis garantuoti viešąjį interesą šioje srityje, tačiau nuolat čia kylantys socialiniai ir teisiniai konfliktai verčia suabejoti, ar kokybiškai, darniai, visuomenės interesus atspindinčiai aplinkai formuoti skiriama reikiamo dėmesio tiek teisėkūros, tiek teisės įgyvendinimo procesuose.

Nepaisant plataus kiekvienos žmogaus aplinkos formavimą apimančio architektūros apibrėžimo, itin nedidelis viešojo intereso gynimo bylų, kuriose būtų vartojama architektūros sąvoka, skaičius taip pat skatina svarstyti, ar architektūros srityje viešojo intereso nėra, ar jis nėra ginamas, ar iniciatyvos jį ginti nepasiekia teismo¹⁰⁶. Pažymėtina ir tai, kad bylose, kuriose architektūros sąvoka yra

architektūros kokybės miesto ir kaimo aplinkoje, OL C 73, 2001 3 6, p. 6; 2008 m. gruodžio 13 d. Tarybos išvados 2008/C319/05 dėl architektūros: kultūros įnašas į tvarų vystymąsi, OL C 319, 2008 12 13, p. 13.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 18 d. nutarimas Nr. 554 „Dėl Lietuvos Respublikos architektūros politikos kryptių aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 64-2302; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. birželio 3 d. nutarimas Nr. 643 „Dėl Lietuvos Respublikos architektūros įstatymo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 22-652.

¹⁰⁴ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB <...>.

¹⁰⁵ Lietuvos gyventojų apklausa, 2014 [interaktyvus. Žiūrėta 2018-01-02]. Prieiga per internetą: <http://www.architekturumai.lt/wp-content/uploads/B258-2014-09-architektura-ataskaita_su-foto.pdf>.

¹⁰⁶ 2015 m. Lietuvos teisės instituto atliktoje išsamioje viešojo intereso atpažinimo analizėje, kurioje buvo išnagrinėti 836 teismo sprendimai, architektūros sritis nebuvo išskirta, o žodis „architektūra“ apskritai pavartotas tik du kartus ir tik šalia žodžio „paveldas“. BELIŪNIENĖ, L., *et al. Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir prioritetai*. Vilnius, 2015.

pavartota, ji kur kas dažniau randama ieškovo (pareiškėjo) argumentacijoje nei teismo sprendimo motyvuose¹⁰⁷. Nors pats visuomeninių santykių srities sąvokos neavartojimas dar nereiškia neapginto viešojo intereso toje srityje, vis dėlto tai iš dalies iliustruoja teismų skiriamą dėmesį architektūros problematikai, jos turinio analizei, sprendžiant su aplinkos formavimu susijusius ginčus.

Apklausti architektūros srities ekspertai tvirtina, kad nemato galimybių „apginti architektūros kokybę teisme, nes teismas greičiau pasinaudos kokia nors formalia, nieko bendro su architektūros kokybe neturinčia teisės norma, negu gilinsis į realių problemos turinį“¹⁰⁸. Svarbu, kad toks apklaustų architektūros ekspertų vertinimas nėra susijęs su nepasitikėjimu teise – apskritai pasitikėjimą teisiniu reguliavimu kaip priemone visuomenės interesams užtikrinti pareiškė 13 iš 15 apklaustų ekspertų, tačiau tik du iš jų vertino teisinį reguliavimą kaip architektūros kokybės užtikrinimo priemonę. Dar didesnis skirtumas išryškėjo vertinant teismų veiklą – visi apklausti ekspertai pripažino teismų reikšmę visuomenei, tačiau nė vienas iš jų nematė galimybės teisme apginti architektūros kokybę¹⁰⁹. Šie duomenys rodo, kad skirtis tarp visuomenei svarbių tikslų ir realių teisės sudaromų sąlygų juos įgyvendinti yra gana didelė ir verta išsamesnio tyrimo.

Disertaciniame tyrime nagrinėjami viešojo intereso įgyvendinimo klausimai yra aktualūs ir bendrame šalies visuomenės bei teisės pokyčių kontekste. Analizuojant galiojančią architektūros srities teisinį

¹⁰⁷ IS „Infolex“ duomenimis, LAT praktikoje „architektūros“ sąvoka buvo pavartota 346 bylose (neskaitant Statybos įstatyme apibrėžtų dokumentų pavadinimų nurodymo), tačiau *nė vienoje iš jų* ji nebuvo pavartota motyvacinėje dalyje. LVAT praktikoje ši sąvoka vartojama dažniau – 1448 bylose, iš kurių motyvacinėje dalyje architektūros sąvoka pavartota 410 bylų (be dokumentų ir įstaigų pavadinimų).

¹⁰⁸ Architektūros ekspertų apklausa, 2015 [rankraštis]. Asmeninis archyvas.

¹⁰⁹ *Ibid.*

reguliuojamą buvo aptikta su nagrinėjama tema susijusių vis dar gyvų socialistinės teisės tradicijos pavyzdžių, pasireiškiančių Vakarų teisės tradicijoms nebūdingais bruožais – sprendimų priėmimu remiantis vien institucijos valia ir nuomone, neproporcingu kišimusi į privačius asmenų santykius, paternalizmo ir normatyvizmo (etatizmo) požymių turinčiais reikalavimais ir kt.¹¹⁰ Teisės socialinė funkcija – ar teisė suvokiama kaip visuomenės savivaldos ir socialinės inžinerijos priemonė ar priemonė, skirta primesti suvereno valią gyventojams – yra svarbus kriterijus atskiriant minėtas teisės tradicijas¹¹¹, tad teisės dėmesys realiai visuomenėje glūdinčioms interesams ir sudaromos sąlygos jiems įgyvendinti bei ginti gali būti tam tikra atspirtimi vertinant tebevykstančią požiūrių į teisę kaitą¹¹². Žinant, kad net „mirusia ir palaidota“¹¹³ paskelbtos teisės tradicijos pėdsakams ištrinti gali reikėti ne vienerių metų¹¹⁴, taip pat tai, kad teisės tradicija nepasikeičia staiga – ji egzistuoja tol, kol teisinė sąmonė aprioriškai priima tam tikrus teiginius kaip teisingus¹¹⁵, o teisiniam mentalitetui susiklostyti gali neužtekti vienos žmonių kartos,

¹¹⁰ BAKŠIENĖ, D. Socialistinės teisės tradicijos pavyzdžiai šiuolaikiniame statybos santykių teisiniame reguliavime, *Jurisprudencija*, 2016, t. 23(1), p. 73–88.

¹¹¹ KŪRIS, E., et al. *Krizė, teisės viešpatavimas ir žmogaus teisės*. Šiauliai: AB „Titnagas“, 2015, p. XIII.

¹¹² UZELAC, A. Survival of the Third Legal Tradition? *Supreme Court Law Review*, 2010, Vol. 49.

¹¹³ KÖTZ, H. Preface to the Third Edition. Iš: ZWEIGERT, K.; KÖTZ, H. *Introduction to Comparative Law*, 3rd edition, 1998. Pastaba: Lietuvoje yra išleistas cituojamos knygos 1996 m. leidimo vertimas, kuriame socialistinės teisės tradicija pristatoma kaip viena iš teisės tradicijų, dar nekeliant klausimo dėl jos išnykimo: ZWEIGERT, K.; KÖTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Iš vokiečių kalbos vertė D. Gečienė, V. Nekrošius. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 67.

¹¹⁴ MANKO, R. Survival of the Socialist Legal Tradition? *A Polish Perspective*. *Comparative Law Review*, 2013, 4, p. 1–28.

¹¹⁵ MACHOVENKO, J. Modernioji ir postmodernioji teisės istorijos mokslo paradigma. *Teisė*, 2012, t. 83, p. 7–17.

nes čia tenka kovoti su mąstymo inercija, stereotipų gausa¹¹⁶, galima numatyti, kad faktiškai egzistuojančių, Konstitucijos saugomas ir ginamas vertybes išreiškiančių, tačiau nebūtinai detaliai teisės aktuose įtvirtintų visuomenės interesų vietos teisėje nagrinėjimas dar ilgai gali būti aktualus, o kylančios problemos gali pareikalauti dar ne vieno tyrimo.

12.2 Tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai

Šio disertacinio tyrimo objektas – Lietuvoje galiojančio teisinio reguliavimo sudaromos sąlygos įgyvendinti viešąjį interesą architektūros srityje, kurioje veikia architektai, jų paslaugų gavėjai, teisėkūra, viešojo administravimo subjektai ir teismai.

Tyrimo tikslas – nustatyti, ar Lietuvoje galiojantis architektūros srities teisinis reguliavimas, atsižvelgiant į jo pobūdį ir reguliuojamų visuomeninių santykių specifiką, sudaro sąlygas įgyvendinti ir ginti viešąjį interesą.

Tyrimo uždaviniai:

4) Apibūdinti viešojo intereso architektūros srityje turinį ir, atsižvelgiant į jo specifiką, identifikuoti esminius šios srities teisinio reguliavimo principus.

5) Išnagrinėti Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose įtvirtintą architektūros srities teisinį reguliavimą, įvertinti jo sudaromas visuomenės interesų įgyvendinimo sąlygas.

6) Išnagrinėti pagrindinius architektūros srityje priimamų sprendimų teisminės patikros reikalavimus ir teismų praktiką, įvertinti pažeistų visuomenės interesų gynimo sąlygas.

Tyrimo objekto ribos apibrėžiamos remiantis jau minėta architektūros sąvoka, apimančia funkcinį, erdvinį ir vizualiai suvokiamą meninį statinių, urbanistinių kompleksų ir kraštovaizdžio

¹¹⁶ KŪRIS, E. Teisinė valstybė, teisiųjų sistemų įvairovė ir Vakarų teisės tradicija. Iš GLENDON M. A.; GORDON M. W.; OSAKWE C. *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai, 1993, p. XVI.

formavimą¹¹⁷, todėl tyrimas neapsiriboja 2017 m. priimto specialaus Architektūros įstatymo analize, bet apima ir kitus įstatymus, kuriuose, be kita ko, reguliuojami architektūros santykiai: Teritorijų planavimo, Statybos, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos, Želdynų, Žemės, Aplinkos apsaugos ir kt. – tiek, kiek jų nuostatos yra susijusios su funkciniu, erdviu aplinkos formavimu. Atitinkamai, tiriant teismų praktiką nagrinėjamos bylos, susijusios su teritorijų planavimo, statybos, nekilnojamojo kultūros paveldo ir kita aplinkos formavimo problematika.

Tiriant apibūdintą objektą vadovaujamosi bendrosiomis administracinės teisės nuostatomis, atkreipiant dėmesį į konkrečios visuomeninių santykių srities specifiką, kurią būtina įvertinti tiek teisėkūros, tiek teisės įgyvendinimo procesuose tam, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos įgyvendinti viešąjį interesą. Tyrime analizuojami ir kai kurie privatinės teisės institutai (autorių teisės, architektūriniai konkursai), turintys glaudžias sąsajas su viešąja teise ir viešojo intereso įgyvendinimu, nes jų įgyvendinimo procese priimami individualūs administraciniai sprendimai, pažeidimai jų srityje yra pagrindas inicijuoti drausmines bylas, jų reguliavimas kildinamas iš viešojo intereso apsaugos tikslų ir pan.

Tyrime greta vartojamos ir viešojo intereso, ir visuomenės interesų sąvokos. Nors Konstitucinio Teismo praktikoje jos iš esmės laikomos sinonimais¹¹⁸, o viešojo intereso sąvoka apima ir individualius asmens interesus¹¹⁹, tačiau disertaciniame tyrime atsižvelgiama ir į tai, kad teisės doktrinoje „viešasis interesas“ gali būti laikomas tam tikra specialia teisine kategorija, suvokiama atskirai nuo subjektinių teisių¹²⁰, net ir susijusių su Konstitucijoje įtvirtintomis ir jos ginamomis vertybėmis. Šiame tyrime, vengiant

¹¹⁷ Architektūros įstatymas, 2 str. 3 d.

¹¹⁸ Konstitucinis Teismas. 2007 m. lapkričio 23 d. nutarimas.

¹¹⁹ Konstitucinis Teismas. 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas.

¹²⁰ KRIVKA, E. Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 10(100).

nepagrįsto asmens interesų ir viešojo intereso priešpriešinimo, tais atvejais, kai nenorima pažymėti specialaus viešajam interesui skirto teisinio reguliavimo, dažniau vartojama visuomenės interesų sąvoka, tačiau neišplečiant jos turinio, t. y. ja apimant tik interesus, atspindinčius ir išreiškiančius pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija¹²¹.

Nagrinėjant architektūros teisinį reguliavimą, analizuojami materialinio ir procesinio pobūdžio klausimai, apimant tuos aspektus, kurie aktualūs tyrimo tikslui pasiekti. Tyrimas atliekamas nacionalinės teisės kontekste, įskaitant Lietuvoje galiojančius tarptautinius teisės aktus, taip pat aktualią tarptautinių teismų praktiką.

Tiriant viešojo intereso įgyvendinimo sąlygas, koncentruojamasi į galiojančią architektūros srities teisinį reguliavimą, tačiau, atsižvelgiant į pastaraisiais metais įvykusius esminius jo pokyčius: specialaus Architektūros įstatymo priėmimą, visavertės architektų profesinės savivaldos įkūrimą¹²² ir kt., kartu analizuojamos ir šių pokyčių prielaidos, aptariant anksčiau galiojusius reikalavimus.

Teisinis reguliavimas tyrime suvokiamas plačiai – kaip teisės veikimo dalis, apibūdinanti ne tik teisės aktuose įtvirtintas nuostatas, bet ir teisės poveikį subjektų elgesiui ir veiklai¹²³. Tyrime pripažįstama, kad žmonių elgesį gali lemti ne tik teisė – jį lemia ir moraliniai, religiniai įsitikinimai, ekonominė ar kitokia nauda, baimė ir kiti veiksniai¹²⁴. Tačiau kartu laikoma, kad teisė turi galimybę sudaryti sąlygas tikslingai pasireikšti neteisinėms priemonėms, ypač

¹²¹ Būtent taip viešojo intereso turinys apibrėžiamas konstitucinėje doktrinoje. Konstitucinis Teismas. *2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas*.

¹²² Lietuvos Respublikos architektų rūmų įstatymo Nr. X-914 1, 2, 3, 4, 11 straipsnių pakeitimo ir 18 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2016-11-09, Nr. 2016-26508.

¹²³ VANSEVICIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 192.

¹²⁴ BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 188.

kalbant apie tokius nagrinėjamai sričiai svarbius veiksnius kaip profesinė etika ir atsakomybė, kūrėjo pripažinimas, sprendimų skaidrumas ir kt. Šie klausimai, kaip veikiami teisės, taip pat patenka į tyrimo objektą.

Vertinant nustatytą reguliavimą, vadovaujamosi oficialiąja konstitucine doktrina, apibrėžiančia esminius pačiam teisiniam reguliavimui keliamus reikalavimus. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius¹²⁵. Teisės aktuose nustatyti reikalavimai turi būti grindžiami bendro pobūdžio nuostatomis (teisės normomis ir principais), kurias įmanoma taikyti visiems numatytiems atitinkamų teisiųjų santykių subjektams; diferencijuotas teisinis reguliavimas turi būti grindžiamas tik atitinkamais teisės aktais reguliuojamų visuomeninių santykių subjektų padėties objektyviais skirtumais; teisiškai reguliuojant visuomeninius santykius privalu paisyti prigimtinio teisingumo reikalavimų, apimančių, *inter alia*, būtinumą užtikrinti asmenų lygybę įstatymui, teismui ir valstybės institucijoms ar pareigūnams¹²⁶. Ribojantis asmens teisės ir laisvės įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sudarytų prielaidas kiek įmanoma įvertinti individualią kiekvieno asmens padėtį ir, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, atitinkamai individualizuoti konkrečias tam asmeniui taikytinas ribojančias jo teisės priemones¹²⁷.

Disertaciniame tyrime vadovaujamosi nuomone, kad, reguliuojant tam tikrus visuomeninius santykius, privalu pažinti ir įvertinti jų

¹²⁵ Konstitucinis Teismas. 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2013 m. gruodžio 16 d. nutarimai.

¹²⁶ Konstitucinis Teismas. 2010 m. gegužės 28 d. nutarimas.

¹²⁷ Konstitucinis Teismas. 2011 m. liepos 7 d. nutarimas.

specifiką¹²⁸, nes tik tokiu atveju gali būti įgyvendinti tikslingumo, proporcingumo, pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms, efektyvumo ir kiti teisėkūros principai¹²⁹ ir užtikrinama visuomenės gerovė. Atsižvelgiant į tai, tyrimas apima ne tik teisės klausimus, bet ir tam tikrus architektūros, miestų planavimo, sociologijos, psichologijos aspektus. Toks tyrimo tarpdiscipliniškumas leidžia ne tik analizuoti teisės aktuose nustatytas taisykles, bet ir vertinti jų pasireiškimą, įgyvendinamų ir ginamų visuomenės interesų turinį.

12.3 Tyrimo naujumas, jo teorinė ir praktinė reikšmė

Tyrimų, kurie tikslingai nagrinėtų architektūros teisinį reguliavimą ir jo sudaromas sąlygas viešajam interesui įgyvendinti, nei Lietuvos, nei kitų šalių mokslo darbuose rasti nepavyko. Nors visuomenės interesų ir jų apsaugos klausimai nagrinėjami įvairaus pobūdžio literatūroje, tačiau tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių publikacijose galbūt dėl temos tarpdiscipliniškumo pastebima tam tikra tyrimų takoskyra. Teisės srities mokslininkai daugiau dėmesio skiria viešojo intereso ir privačių interesų teritorijų planavimo srityje teisminės gynybos problematikai (E. Klimas, A. Brazdeikis¹³⁰, B. Pranevičienė, K. Mikalauskaitė-Šostakienė¹³¹), neužsibrėžiant tikslo nuodugnai išnagrinėti šių kategorijų turinio vertybinių aspektų arba nagrinėjant

¹²⁸ Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta valstybės teisė reguliuoti ūkinę veiklą sudaro konstitucines prielaidas leisti įstatymus, kuriais reaguojama į tautos ūkio būklę, ekonominio ir socialinio gyvenimo įvairovę bei pokyčius. Konstitucinis Teismas. 2006 m. spalio 18 d. nutarimas.

¹²⁹ Teisėkūros pagrindų įstatymas, 3 str. 2 d.

¹³⁰ KLIMAS, E.; BRAZDEIKIS, A. Visuomenės (viešojo) intereso gynimas planuojant teritorijas. Iš *Viešojo intereso gynimas: subalansuoto požūrio link*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 118–139.

¹³¹ PRANEVIČIENĖ, B.; MIKALAUŠKAITĖ-ŠOSTAKIENĖ, K. Teisėtų lūkesčių, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principų užtikrinimas teritorijų planavimo procese. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(2), p. 643–656.

juos daugiausia remiantis nustatytu bei teismų taikytu teisiniu reguliavimu. Specialiojoje ne teisės literatūroje daugiausia analizuojama socialinė architektūros reikšmė (L. Stickells¹³², N. Ellin¹³³, J. Vanagas¹³⁴), jos įtaka žmonių sveikatai ir kitoms visuomenės vertybėms (P. Naes¹³⁵, M. Gibson, H. Thomson¹³⁶, A. L. Dannenberg¹³⁷, I. Genytė, A. Juozulynas¹³⁸), vietos kultūros, aplinkos bruožų ir visuomenės poreikių įvertinimo svarba (A. Ode, M. S. Tveit, G. Fry¹³⁹, H. Ozguner¹⁴⁰, M. O. Gurel¹⁴¹, J. McGaw, A. Pieris, E. Potter¹⁴², D. J. Stobbelaar, B. Pedroli¹⁴³, J. Markevičienė¹⁴⁴),

¹³² STICKELLS, L. The Right To The City: Rethinking Architecture's Social Significance. *Architectural Theory Review*, 2011, Vol. 16(3), p. 213–227.

¹³³ ELLIN, N. What is good urbanism? *Journal of Architecture and Urbanism*, 2012, t. 36(4), p. 247–251.

¹³⁴ VANAGAS, J. *Miesto sociologijos pagrindai*. Vilnius, 1996.

¹³⁵ NAESS, P. Urban Form, Sustainability and Health: The Case of Greater Oslo. *European Planning Studies*, 2004, Vol. 22(7), p. 1524–1543.

¹³⁶ GIBSON, M.; THOMSON, H. et. al. Understanding the Psychosocial Impacts of Housing Type: Qualitative Evidence from a Housing and Regeneration Intervention. *Housing Studies*, 2011, Vol. 26(4), p. 555–573.

¹³⁷ DANNENBERG, A. L., et al. The Impact of Community Design and Land-Use Choices on Public Health: A Scientific Research Agenda. *American Journal of Public Health*, 2003, Vol. 93(9).

¹³⁸ GENYTĖ, I.; JUOZULYNAS, A. Visuomenės sveikatos ir architektūros savasties aspektai. *Sveikatos mokslai*, 2011, t. 5, p. 44–47.

¹³⁹ ODE, A.; TVEIT M. S.; FRY, G. Capturing Landscape Visual Character Using Indicators: Touching Base with Landscape Aesthetic Theory. *Landscape Research*, 2008, Vol. 33(1), p. 89–117.

¹⁴⁰ OZGUNER, H. Cultural Differences in Attitudes towards Urban Parks and Green Spaces. *Landscape Research*, 2011, Vol. 36(5), p. 599–620.

¹⁴¹ GUREL M. O. Domestic Arrangements: The Maid's Room in the Ataköy Apartment Blocks, Istanbul, Turkey. *Journal of Architectural Education*, 2012, Vol. 66(1), p. 115–126.

¹⁴² MCGAW J.; PIERIS, A.; POTTER, E. Indigenous Place-Making in the City: Dispossessions, Occupations and Implications for Cultural Architecture. *Architectural Theory Review*, 2011, Vol. 16(3), p. 296–311.

tačiau nėra tiriamos šių santykių teisinio reguliavimo problemos. Retuose architektūros teisiniame reguliavime skirtuose darbuose daugiausia nagrinėjami patekimo į profesiją (teisės verstis architekto veikla įgijimo), sutartinių santykių, civilinės atsakomybės, jos draudimo klausimai¹⁴⁵.

Disertaciniam tyrimui yra svarbūs darnios plėtros principui skirti darbai, atlikti teisės ir kitų sričių mokslininkų (L. Meškys¹⁴⁶, E. Klimas, A. Brazdeikis¹⁴⁷, A. Monkevičius¹⁴⁸, P. Juškevičius, M. Burinskienė, G. M. Paliulis, K. Gaučė¹⁴⁹, A. Z. Khan, K. Allacker¹⁵⁰, J. Blewit, D. Harvey, P. Newman¹⁵¹ ir kt.), tačiau juose taip pat nėra kompleksiskai vertinamos teisinio reguliavimo kuriamos sąlygos į

¹⁴³ STOBBELAAR, D. J.; PEDROLI, B. Perspectives on Landscape Identity: A Conceptual Challenge. *Landscape Research*, 2011, Vol. 36(3), p. 321–339.

¹⁴⁴ MARKEVIČIENĖ J. The spirit of the place – the problem of (re)creating. *Journal of Architecture and Urbanism*, 2012, Vol. 36(1), p. 73–81.

¹⁴⁵ VAN GULIJK, S. *European Architect Law. Towards a New Design*. Apeldoorn-Antwerpen, 2009.

¹⁴⁶ MEŠKYS, L. Aplinkos teisės objekto transformacijos poreikis darnaus vystymosi ideologijos kontekste. Iš *Viešosios teisės raida: de jure ir de facto problematika*. Mokslo studija. Vilnius: Leidykla MES, 2013; MEŠKYS, L. Aplinkosaugos priemonių reikšmė siekiant darnaus vystymosi tikslų. *Jurisprudencija*, 2008, t. 10(112); MEŠKYS, L. Juridinio asmens atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant aplinkosaugos tikslus. *Jurisprudencija*, 2008, t. 3(105).

¹⁴⁷ KLIMAS, E. *Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo komentaras*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017; KLIMAS E.; BRAZDEIKIS A., Visuomenės <...>.

¹⁴⁸ MONKEVIČIUS A., et al. *Aplinkosaugos teisė*. Vilnius: Justitia, 2011.

¹⁴⁹ JUŠKEVIČIUS, P., et al. *Urbanistika: procesai, problemos, planavimas, plėtra*. Vilnius: Technika, 2013.

¹⁵⁰ KHAN, A. Z.; ALLACKER, K. *Architecture and Sustainability: Critical Perspectives for Integrated Design*. Leuven: ACCO Uitgeverij, 2015.

¹⁵¹ BLEWIT, J. (ed.) *Sustainable Development. Critical Concepts in the Environment*. Volume I–IV. London: Routledge, 2014.

darnios plėtros principo turinį patenkantiems visuomenės interesams įgyvendinti.

Tyrimui aktualią viešojo intereso sampratą Lietuvoje yra nagrinėję daugelis autorių, atstovaujančių ne tik teisės, bet ir kitoms mokslo sritims (E. Laužikas¹⁵², V. Mikelėnas¹⁵³, V. Nekrošius¹⁵⁴, E. Kūris¹⁵⁵, E. Šileikis¹⁵⁶, J. Gumbis¹⁵⁷, E. Krivka¹⁵⁸, A. Driukas, V. Valančius¹⁵⁹, U. Trumpulis¹⁶⁰, E. Monkevičius¹⁶¹, A. Mackonis¹⁶²,

¹⁵² LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2003.

¹⁵³ MIKELĖNIENĖ, D; MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.

¹⁵⁴ NEKROŠIUS, V. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir Konstitucinio Teismo doktrina. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3).

¹⁵⁵ KŪRIS, E. Viešasis interesas: teisėkūra ir konstitucinė jurisprudencija. *Notariatas*, 2012, t. 13.

¹⁵⁶ ŠILEIKIS, E. Viešasis interesas ir teisėti lūkesčiai politinių partijų finansavime: bendrieji ir specifiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2015, t. 1(87); ŠILEIKIS, E. Teisėtų lūkesčių principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2010, t. 3; ŠILEIKIS, E. Savivaldos teisė: aktualūs aiškinimo ir įgyvendinimo klausimai. *Teisė*, 2002, t. 42.

¹⁵⁷ GUMBIS, J. Public Interest: Problem of Conceptualisation. *Socialiniai mokslai*, 2006, t. 1(51); GUMBIS, J. Changes in Social Phenomena and Their Conceptualisation: International and National Contexts. *Social Sciences*, 2006, Vol. 1(51).

¹⁵⁸ KRIVKA, E. Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse. *Jurisprudencija*, 2003, t. 37; KRIVKA, E. Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 10(100); KRIVKA, E. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese reglamentavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2008, t. 2(104); KRIVKA, E. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese: monografija*. Vilnius, 2009.

¹⁵⁹ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. 1 tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

¹⁶⁰ TRUMPULIS, U. Viešojo intereso koncepcijų įvairovė ir jų vertinimas. *Socialinių mokslų studijos*, 2010, t. 4(8); TRUMPULIS, U. Žmogaus individualūs interesai kaip viešojo intereso pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*, 2010, t. 2(6); TRUMPULIS, U. *Viešojo intereso kategorija*

A. Brazdeikis, J. Lankelis, E. Klimas¹⁶³, V. Gečaitė¹⁶⁴, D. Korsakaitė¹⁶⁵, E. Staniūnas¹⁶⁶, L. Beliūnienė, M. Burnytė, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Krivka, M. Lankauskas, R. Latvelė, R. Matulionytė¹⁶⁷ ir kt.). Apibrėžiant nagrinėtinų vertybių apimtį ir sudėtį, aktuali ir žmogaus teisių mokslinė doktrina (T. Birmontienė¹⁶⁸, E. Jarašiūnas¹⁶⁹, D. Jočienė, K. Čilinskas¹⁷⁰, I. Žvaigždiniene¹⁷¹, kt.), tačiau šiuose darbuose nėra analizuojami specialieji architektūros srities klausimai, neišskiriamas aplinkos formavimo srityje įgyvendinamų visuomenės interesų turinys ir jo specifika.

Apibūdintą tarpdisciplininių mokslinių tyrimų Lietuvoje trūkumą iš dalies bandė užpildyti 2014 m. Lietuvos architektų rūmų (tekste –

administracinėje teisėje. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai (teisė 01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

¹⁶¹ MONKEVIČIUS, E. Viešojo intereso gynimo problema apsaugos ginčiuose. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, t. 1(1).

¹⁶² MACKONIS, A. Individualistinė viešojo intereso sąvokos turinio analizė. *Teisės problemos*, 2009, t. 2(64).

¹⁶³ KLIMAS, E.; LANKELIS, J. Viešojo intereso nustatymas – objektyvieji kriterijai. *Jurisprudencija*, 2014, t. 21(1); KLIMAS, E.; BRAZDEIKIS, A. Visuomenės <...>.

¹⁶⁴ GEČAITĖ, V. *Viešojo intereso samprata civiliniame procese*. Vilnius: Justitia, 2006, t. 2.

¹⁶⁵ KORSAKAITĖ, D. Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formavimas. *Ekonomika*, 2006, t. 76.

¹⁶⁶ STANIŪNAS, E. Viešojo intereso apibrėžimo Lietuvos urbanistinėje plėtroje klausimu. *Urbanistika ir architektūra*, 2008, t. 32(4).

¹⁶⁷ BELIŪNIENĖ, L., et al. Viešojo <...>.

¹⁶⁸ BIRMONTIENĖ, T., et al., *Lietuvos konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius, 2002; BIRMONTIENĖ, T., Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2007, t. 1, p. 202–225.

¹⁶⁹ JARAŠIŪNAS E. Konstitucinė kontrolė: keletas minčių apie žmogaus teisių apsaugos matmenį. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2009, t. 4.

¹⁷⁰ JOČIENĖ, D.; ČILINSKAS, K. *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius, 2004.

¹⁷¹ ŽVAIGŽDINIENĖ, I. Aplinkos apsauga žmogaus teisių kontekste. *Teisė*, 2011, t. 78.

Rūmų) inicijuota ir kartu su VGTU Architektūros fakultetu kasmet rengiama tarpdisciplininė mokslinė-praktinė konferencija, kurios diskusijų pagrindu buvo pradėti leisti mokslinių straipsnių rinkiniai, skirti architektūros reikšmės, jos santykių teisinio reguliavimo ir kitiems susijusiems klausimams¹⁷². Vis dėlto, nesulaukus didesnio teisininkų dėmesio, šiuose leidiniuose daugiausia buvo susitelkta į architektūros santykių turinio, jų reikšmės nagrinėjimą, giliau neanalizuojant teisinio reguliavimo problematikos.

Tyrimų, skirtų tikrosioms architektūros vertybėms, trūkumas nurodomas užsienio mokslininkų darbuose¹⁷³. Nagrinėjamos temos neištirtumas buvo patvirtintas ir stažuotės metu Antverpeno universitete vykusiose ekspertų diskusijose¹⁷⁴. Taigi akademinis lygmeniu gali būti pripažintas esminis platesnio požiūrio į architektūros srityje egzistuojančius visuomenės interesus ir efektyvų jų užtikrinimą teisinėmis priemonėmis trūkumas, kurį tikimasi bentiš dalies užpildyti pristatomu disertaciniu tyrimu ir pasiektais jo rezultatais.

Architektūros srities teisinį reguliavimą tiriančių mokslinių darbų poreikis kyla ir praktikoje. Ypač jis išryškėjo rengiant Lietuvoje naują Architektūros įstatymą, apibrėžiant jame konkrečias teisinio reguliavimo priemones¹⁷⁵. Kai kurie šio, jau priimto, įstatymo trūkumai pristatomi ir disertaciniame tyrime. Su panašiomis teorinių

¹⁷² Mokslinių straipsnių rinkiniai: *Architektūros kokybės kriterijai*. Vilnius: Technika, 2015; *Architektūros kokybės užtikrinimo priemonės*. Vilnius: Technika, 2017.

¹⁷³ VOLKER, L. *Deciding about Design Quality. Value Judgments and Decision Making in the Selection of Architects by Public Clients under European Tendering Regulations*. Leiden: Sidestone Press, 2010.

¹⁷⁴ Seminaras „Architecture and Aesthetics as Public Interest Concerns in Urban Planning Law: Perspectives from Different Legal Traditions“, University of Antwerp, 2015.

¹⁷⁵ Šio tyrimo autorei teko iš dalies prisidėti prie Architektūros įstatymo 2012 m. projekto rengimo, taip pat kaip suinteresuotos institucijos – Rūmų atstovei dalyvauti svarstant ir priimant dabar galiojantį įstatymą.

prieigų problemomis susiduriama reguliuojant ir kitas su architektūra susijusias sritis – teritorijų planavimą, statybą, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą ir kt. Taigi disertaciniu tyrimu, kuriame įvardijami esminiai viešojo intereso įgyvendinimo architektūros srityje principai ir identifikuojami galiojančio teisinio reguliavimo trūkumai, turima galimybė tiesiogiai prisidėti prie architektūros ir su ja susijusių sričių teisinio reguliavimo tobulinimo.

Mokslinių darbų architektūros teisinio reguliavimo klausimais poreikis pastebimas ir teismų praktikoje, atskleidžiant ginamų interesų turinį, nagrinėjant ir vertinant susiklosčiusius santykius, juose kilusių ginčų esmę. Šiuo požiūriu taip pat tikimasi, kad disertaciniame tyrime pateikti duomenys bus naudingi teismams, sprendžiant architektūros srityje kilusius ginčus. Kartu šis tyrimas galėtų padėti architektams ir teisininkams praktikams geriau pažinti architektūros srities teisinį reguliavimą ir jo tikslus.

12.4 Tyrimo hipotezė ir ginamieji teiginiai

Tyrime iškelta hipotezė, kad Lietuvoje reguliuojant architektūros santykius ir įgyvendinant nustatytą reguliavimą, teisės ginami interesai dažniausiai kildinami iš konkrečiose teisės normose įtvirtintos įstatymų leidėjo valios, bet ne iš faktiškai visuomenėje glūdinčių ir konstitucines vertybes išreiškiančių interesų. Architektūros srities teisinis reguliavimas, iš esmės neatitinkantis šių visuomeninių santykių specifikos, negali sudaryti sąlygų užtikrinti viešąjį interesą.

Ginamieji teiginiai:

4) Lietuvoje galiojantis architektūros teisinis reguliavimas iki šiol per menkai atspindi architektūros reikšmę visuomenei ir jos santykių specifiką. Nagrinėjamos srities teisinis reguliavimas nepagrįstai orientuojamas į norminių reikalavimų architektūros objektams plėtimą ir jų įgyvendinimo kontrolę, tačiau per mažai dėmesio skiriama visuomenei svarbius sprendimus priimantiems subjektams ir šių sprendimų priėmimo procedūroms, kurios užtikrintų sąlygas

visuomenės interesams pažinti, juos įgyvendinti ir ypač – juos suderinti.

5) Teisės aktuose ir jų įgyvendinimo praktikoje, apibrėžiant viešojo administravimo subjektų diskreciją, vertinamosios normos ir sprendimus priimančių subjektų architektūros specialiosios žinios nėra laikomos pakankamu pagrindu administraciniam sprendimams priimti. Procesinėje teisėje ir teismų praktikoje taip pat vyrauja vertinamosiomis normomis apibrėžtų visuomenės interesų nepripažinimas. Inicijuojant priimtų viešojo administravimo sprendimų teisminę patikrą ir ją vykdant, neišnaudojamos architektūros specialiųjų žinių galimybės.

6) 2017 m. Architektūros įstatymu buvo sustiprinti reikalavimai architektūros objektams, sprendimus priimančioms asmenims ir jų priėmimo procedūroms, siekiant suteikti įstatymines garantijas, kad viešasis interesas architektūros srityje bus užtikrintas. Tačiau esminiai šio įstatymo trūkumai neleidžia teigti, kad jo kūrimo tikslas buvo pasiektas, todėl nesant viešojo intereso užtikrinimo garantijų įstatymo įgyvendinimo etape, negalima svarstyti prielaidų architektūros srityje priimamus sprendimus priskirti sprendimams, kurių tikslingumo teismas nevertina, o tik tikrina, ar tinkamai įgyvendintos teisės aktuose nustatytos procedūros ir ar sprendimus priėmęs asmenys neviršijo savo kompetencijos.

12.5 Tyrimo metodai

Atsižvelgiant į nagrinėjamos srities mokslinės literatūros trūkumą, tyrime daugiausia naudojami sisteminis ir lyginamosios analizės tyrimo metodai, kuriais remiantis vertinami, lyginami ir jungiami skirtingų sričių duomenys. Architektūros teisinis reguliavimas nagrinėjamas kaip teisinės sistemos dalis, vertinant jo santykį su kitais šios sistemos elementais. Kitu tyrimui svarbiu – teleologiniu – metodu remiamasi analizuojant nagrinėjamo teisinio reguliavimo tikslingumą ir bendrųjų teisės tikslų pasireiškimą nagrinėjamoje srityje.

Be nurodytų, naudojami ir kiti tyrimo metodai: dokumentų analizės – vadovaujantis šiuo metodu konkretinamos sąvokos, analizuojami teisės šaltiniai, jų turinys, veikiantys subjektai ir jų kompetencija; lingvistinis – šaltiniai nagrinėjami gramatikos, semantikos ir kitais aspektais; kritinės analizės – nustatomi architektūros teisinio reguliavimo trūkumai ir pranašumai, viešojo intereso įgyvendinimo ir gynimo disfunkcijos, galimos jų atsiradimo priežastys; empirinis – renkamos žinios apie realiai visuomenėje egzistuojančius interesus, vykdoma architektų ir visuomenės apklausa, analizuojami ir apibendrinami surinkti duomenys.

12.6. Tyrimo šaltiniai

Nesant galimybės analizuoti panašaus pobūdžio darbų, tyrime remiamasi su nagrinėjamais klausimais susijusių teisės ir kitų sričių moksline literatūra, sisteminant joje pateikiamus duomenis. Dėl pasirinkto tyrimo objekto daugumą šaltinių sudaro nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai bei susijusi medžiaga – aiškinamieji raštai, išvados, kt.

Vertinant nustatytą teisinį reguliavimą, labai svarbi tyrimui Konstitucinio Teismo doktrina, taip pat kitų teismų praktika. Kadangi specifiniai architektūros klausimai joje beveik nenagrinėjami, tyrime daugiausia remiamasi Konstitucinio Teismo ir kitų teismų praktika aplinkos apsaugos, teritorijų planavimo, statybos srityse. Konstitucinio Teismo suformuota doktrina vadovaujama ir nagrinėjant bendruosius teisėkūros, viešojo intereso sampratos, žmogaus teisių ir laisvių ribojimo sąlygų ir kitus tyrimui aktualius klausimus.

Siekiant tyrimo tikslų, susijusių su visuomenėje glūdinčiais ekonominiais, ekologiniais, socialiniais, kultūriniais interesais (plačiau aptariamais disertacijos pirmoje dalyje), tyrime nemažai remiamasi sociologiniais ir statistiniais tyrimais, taip pat atsižvelgiama į viešai skelbiamas nuomones, atspindinčias realius visuomenės interesus.

Tyrimė naudojami šių apklausų metu surinkti empiriniai duomenys:

5) Architektūros ekspertų apklausa interviu būdu (kokybinis tyrimas). Apklausa 2015 m. liepos 2 d. – 2015 m. rugsėjo 4 d. atliko disertacijos autorė. Pusiaus struktūruotos apklausos metu (pagal iš anksto parengtą klausimyną, tačiau numatant eigoje užduoti plane nenumatyto, patikslinančių klausimų) buvo apklausti 5 nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai, 5 savivaldybių vyriausieji architektai, 5 architektūrinių konkursų nugalėtojai. Iš viso buvo atlikta interviu su 15 ekspertų. Apklauso metodas – *interview akis į akį* (tiesiogiai nustatytu laiku ir pasirinktoje vietoje). Interviu medžiaga (garso įrašai ir konspektai) saugoma asmeniniame archyve.

6) Lietuvos gyventojų apklausa „Lietuvos gyventojai apie aplinką ir gyvenamąjį būstą“. Apklausa 2014 m. rugsėjo 10–17 d. Lietuvos architektų rūmų užsakymu atliko Lietuvos ir Didžiosios Britanijos rinkos ir visuomenės nuomonės tyrimo kompanija „Baltijos tyrimai“. Iš viso apklausta 1100 vyresnių nei 15 metų Lietuvos gyventojų 133 atrankos taškuose. Apklauso metodas – asmeninis interviu respondento namuose. Apklauso rezultatai skelbiami Rūmų internetinėje svetainėje¹⁷⁶.

7) Lietuvos savivaldybių vyriausiųjų architektų apklausa. Apklausa 2014 m. rugsėjo 5–17 d. atliko Rūmai. Tiesioginiais respondentų tarnybiniais adresais išplatinta 60 anketų (visoms savivaldybėms), gautas 31 atsakymas. Apklauso metodas – interaktyvi anketinė apklausa. Apklauso rezultatai skelbiami Rūmų internetinėje svetainėje¹⁷⁷.

¹⁷⁶ Lietuvos gyventojų apklausa, 2014 [interaktyvus. Žiūrėta 2018-01-02]. Prieiga per internetą: <http://www.architekturomai.lt/wp-content/uploads/B258-2014-09-architektura-ataskaita_su-foto.pdf>.

¹⁷⁷ Savivaldybių vyriausiųjų architektų apklausa, 2014 [interaktyvus. Žiūrėta: 2015-05-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.architekturomai.lt/pages/lt/apklauso.php>>.

8) Lietuvos architektų apklausa. Apklausą 2011 m. gruodžio 1–15 d. atliko Rūmai. Tiesioginiais respondentų adresais išplatinta 200 apklausos anketų, gauti 139 respondentų atsakymai, iš kurių 120 atestuotų architektų, 13 neatestuotų, 6 anksčiau atestuoti architektai, kurių atestato galiojimas pasibaigęs. Apklausos metodas – interaktyvi anketinė apklausa. Apklausos rezultatai skelbiami Rūmų internetinėje svetainėje¹⁷⁸.

Disertaciniame tyrime remiamasi ir kitais sociologiniais bei statistiniais duomenimis, publikuojamais kituose tyrimuose, taip pat pateikiamais Lietuvos statistikos departamento interneto svetainėje¹⁷⁹. Šių duomenų šaltiniai nurodomi teksto išnašose ir šaltinių sąrašė.

12.7 Disertacijos struktūra

Disertaciją sudaro trys dalys: parengiamoji dalis, viešojo intereso įgyvendinimo sąlygoms skirta dalis ir pažeistų visuomenės interesų gynimo sąlygoms skirta dalis, jų gynimą vertinant kaip ypatingą viešojo intereso įgyvendinimo formą, todėl nagrinėjant atskirai.

Pirmoji dalis „*Viešasis interesas architektūros srityje*“ skiriama architektūros santykių ypatumams aptarti. Šioje dalyje pirmiausia apibūdinama Lietuvoje pripažįstama architektūros samprata, architektūros srityje įgyvendinamų visuomenės ekonominių, ekologinių, socialinių, kultūrinių interesų apimtis bei turinys, taip pat architektūros kaip visuomeninių santykių ypatumai, atkreipiant dėmesį į tam tikrus specifinius aspektus, kuriuos būtina įvertinti tiek reglamentuojant šią sritį, tiek įgyvendinant nustatytą reguliavimą.

Vertinant architektūros srityje įgyvendinamo viešojo intereso turinį ir ribas, pristatomi įstatymuose pateikti jo apibrėžimai,

¹⁷⁸ Architektų apklausa, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-12-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.architekturumai.lt/kita-veikla/apklausa/>>.

¹⁷⁹ Lietuvos statistikos departamento informacija [interaktyvus, žiūrėta 2018-01-04]. Prieiga per internetą: <<https://osp.stat.gov.lt>>.

kvestionuojamas tokio reguliavimo konstitucingumas, apžvelgiama kaip teisės įgyvendinami interesai suprantami skirtingose teisės teorijose, nagrinėjamas individo ir visuomenės interesų santykis.

Antroje dalyje „*Architektūros srities teisiniu reguliavimu sudarytos viešojo intereso įgyvendinimo sąlygos*“, atsižvelgiant į tai, kad ne visų sukurtų architektūros sprendinių realizavimui būtina priimti administracinius sprendimus, pirmiausia nagrinėjamos viešojo intereso įgyvendinimo sąlygos kuriant aplinką formuojančius sprendinius, vėliau – priimant administracinius sprendimus nagrinėtuose procesuose.

Architektūros srities teisinis reguliavimas analizuojamas vertinant pagrindines jo kryptis: keliamus reikalavimus objektams, sprendimus priimantiems subjektams ir sprendimų priėmimo procedūroms. Nagrinėjant reikalavimus objektams, aptariami teisės aktuose įtvirtinti esminiai architektūros kokybės kriterijai ir kiti architektūros sprendiniams keliami reikalavimai, jų apimtis. Subjektų atžvilgiu, pirmiausia atliekamas architektų ir atestuotų architektų teisinio statuso tyrimas, taip pat aptariant ir kitų sprendimams įtaką turinčių asmenų vaidmenis nagrinėjamuose procesuose. Analizuojant reglamentuojamas architektūros sprendinių kūrimo procedūras, vertinami teritorijų planavimo, projektinių pasiūlymų rengimo, statinių projektavimo, architektūrinių konkursų procesams keliami reikalavimai, atitinkamai, administracinių sprendimų šiuose procesuose priėmimo sąlygos. Šioje dalyje taip pat nagrinėjamos architekto veiklos priežiūros procedūros.

Trečioje dalyje „*Viešojo intereso gynimo teisme pagrindiniai aspektai*“ analizuojamos teismo procesų inicijavimo sąlygos, specialiųjų architektūros žinių pateikimo teismui reikalavimai, viešojo intereso pažeidimų atpažinimo kriterijai, teisminės patikros ribos, vertinant, ar šiuo metu sudaromos sąlygos ginti pažeistus visuomenės interesus architektūros srityje.

Vadovaujantis nuostata, kad viešąjį interesą sudaro suderinti individualūs ir visuomenės, valstybės interesai, neieškant griežtų atskirčių tarp pažeistų asmens teisių ir pažeisto viešojo intereso,

priešingai – pripažįstant jų gynimą iš esmės tą patį tikslą turinčiais procesais, paskutinėje dalyje visuomenės interesų gynimo sąlygų pagrindiniai aspektai nagrinėjami tiek bylose dėl pažeistų asmens teisių, tiek bylose dėl viešojo intereso gynimo.

Papildomai trečia dalis apima ir ikiteisminių priemonių panaudojimo architektūros srityje analizę, apibūdinant ikiteisminio ginčų nagrinėjimo institucijų ir jų priimamų sprendimų teisinio statuso problematiką, taip pat pastaruoju metu reikšmingai pakeistą mediacijos teisinį reguliavimą.

Disertacinio tyrimo pabaigoje pateikiamos jo rezultatus apibendrinančios išvados.

12.8 Išvados

1) Viešasis interesas architektūros srityje apima daugelio visuomenės ekonominių, ekologinių, socialinių ir kultūrinių interesų įgyvendinimą ir ypač jų suderinimą, o šių visuomeninių santykių specifika visų pirma pasireiškia individualia vietos sąlygų ir naudotojų poreikių analize, profesiniu architekto indėliu ir atsakomybe. Tačiau Lietuvos teisės aktuose ši specifika nėra atspindima: neužtikrinama, kad visuomenei svarbius sprendimus priimtų kvalifikuoti, atsakomybės varžomi asmenys, nenumatytas reikiamas kiekis efektyvių ir nešališkų visuomenės interesų analizės bei jų derinimo procedūrų, statytojo interesams nepagrįstai suteikiama prioritetingė reikšmė, fiksuojamos perteklinio reguliavimo tendencijos, poįstatyminis reguliavimas dažnai kelia rimtų abejonių dėl įstatymų viršenybės principo pažeidimų. Šiuo metu architektūros teisinis reguliavimas nesudaro sąlygų įgyvendinti konstitucinę valstybės pareigą garantuoti viešąjį interesą.

2) Dauguma architektūros srityje įgyvendinamų visuomenės interesų gali būti išreiškiami tik abstrakčiomis vertinamojo pobūdžio normomis, o tai, kad nėra konkrečios normos, nereiškia, jog nėra gintino intereso. Tačiau administracinėje teisėje ir teismų praktikoje fiksuojami dažni atvejai, kai gintinu pripažįstamas tik

konkrečia teisės norma įvardytas interesas. Tai pasireiškia viešojo administravimo subjektams nekeliama kvalifikacijos reikalavimais, siaura savivaldybių vyriausiųjų architektų kompetencija, nenumatyta galimybė laiku gauti ekspertinį vertinimą. Teisminės patikros metu neužtikrinamas tinkamas specialiųjų architektūros žinių panaudojimas inicijuojant ir nagrinėjant bylas teisme. Teismų praktikoje vyrauja sprendimai, kuriuose konkrečiomis normomis neapibrėžti aplinkos kokybės klausimai nepagrįstai paliekami už teisminės patikros ribų arba reikalaujama objektyviais duomenimis įrodyti visiems žinomomis pripažintinas aplinkybes.

Teigiamai galima vertinti įstatymų leidėjo siekį 2017 m. priimtu Architektūros įstatymu sustiprinti reikalavimus architektūros objektams, sprendimus priimantiems asmenims ir jų priėmimo procedūroms, suteikiant garantijas, kad viešasis interesas architektūros srityje bus užtikrintas. Tačiau, nors ir žymintis reikšmingą pokytį Lietuvos teisėje, šis įstatymas nebuvo suderintas su kitais įstatymais, jį priimant nebuvo ištaisytos kitų teisės aktų ydos, neišspręsta architektų kvalifikacijos įgyjimo ir atsakomybės problematika, nenumatyta pakankamai laiku atliekamų procedūrų, kurios sudarytų sąlygas konkrečioje situacijoje priimti darnius sprendimus. Šiuo metu Architektūros įstatyme ir kituose įstatymuose nustatytų aplinkos formavimo procedūrų esminiai trūkumai nesudaro prielaidų svarstyti apie architektūros srityje priimamų sprendimų priskyrimą tikslingumo klausimams, nepatenkantiems į teisminės patikros ribas.

13. AUTORĖS PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. BAKŠIENĖ, D. Pasitikėjimo reikšmė ir jo kūrimo prielaidos architektūros ekspertinio vertinimo procese. Iš *Architektūros kokybės užtikrinimo priemonės*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Technika, 2017.
2. BAKŠIENĖ, D. Socialistinės teisės tradicijos pavyzdžiai šiuolaikiniame statybos santykių teisiniame reguliavime. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(1).
3. BAKŠIENĖ, D. Architektūros kokybės kriterijų teisinis reguliavimas: poreikis ir galimybės. Iš *Architektūros kokybės kriterijai*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Technika, 2015.
4. LASTAUSKIENĖ, G.; BAKŠIENĖ, D. Visuomenės interesų apsaugos problema teritorijų planavimo procese. *Teisė*, 2015, Nr. 96.
5. BAKŠIENĖ, D.; MATVEJENKAITĖ, K. Architektūros kokybės užtikrinimo priemonės viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo sistemoje. *Journal of Architecture and Urbanism*, 2013, Vol. 37(2).

14. PRANEŠIMŲ TARPTAUTINĖSE MOKSLINĖSE KONFERENCIJOSE SĄRAŠAS

3. „*The Importance of the Cognition of Social Relations in Defining and Implementing Their Legal Regulation*” 4-ojoje tarptautinėje doktorantų ir jaunųjų teisėtyrininkų konferencijoje „*Interdisciplinary Approach to Law in Modern Social Context*“. 2016 m.
4. „*Legal aspects of the public interest implementation in the field of architecture*“ Antverpeno universiteto organizuotame seminare „*Architecture and Aesthetics as Public Interest Concerns in Urban Planning Law: Perspectives from Different Legal Traditions*“. 2015 m.

15. TRUMPOS ŽINIOS APIE AUTOREĮ

Daiva Veličkaitė (buv. Bakšienė) gimė 1975 m. Biržuose.

Išsilavinimas:

1993 m. įgijo vidurinį išsilavinimą Biržų 1-oje vidurinėje mokykloje
1999 m. baigė architektūros bakalauro studijas Vilniaus Gedimino technikos universitete
2008 m. baigė architektūros magistro studijas Vilniaus Gedimino technikos universitete
2012 m. baigė vientišąsias teisės studijas Vilniaus universitete
2018 m. baigė doktorantūros studijas Vilniaus universitete

Kvalifikacija:

2003 m. įgijo architekto kvalifikacijos atestatą
2012 m. įrašyta į Lietuvos teismo ekspertų sąrašą

Stażuotės

2015 m. stažavosi Antverpeno universiteto Teisės fakultete

Lektorės patirtis

Nuo 2012 m. skaito statybos teisės paskaitas architektų kvalifikacijos tobulinimo kursuose, valstybės tarnautojų mokymuose, seminaruose

Darbo patirtis:

Nuo 2019 m. VšĮ „Archlegis“ direktorė
2016-2019 m. Lietuvos architektų rūmų pirmininkė
2013-2016 m. Lietuvos architektų rūmų vice-pirmininkė, teisininkė
2005-2019 m. UAB „Architektūros projektų valdymas ir konsultacijos“ direktorė, projektų vadovė, teismo ekspertė
2010-2013 m. Advokatų kontoros Kairevičius Juzikis konsultantė
2005-2007 m. Lietuvos architektų sąjungos administracijos direktorė
2004-2005 m. UAB „Viltekta“ statinių projektų vadovė
1999-2004 m. UAB „VKAS“ direktorė, architektė

NOTES

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt,
www.leidykla.vu.lt
Tiražas 40 egz.